

უოველკვირეული საზოგადოებრივი, სამეცნიერო და სალიტ. გაზეთი

№ 5

22 ივნისი 1908 წ.

ფსი 10 კ.

შინაარსი: რა არის ნაცია? **ონ-ისა.**—სამეცნიერო საუბარი, **ივ. გამართილისა.**—სხვა-და-სხვა ამბები ჩვენში, რუსეთში, უცხოეთში.—უცხოეთის პრესა.—სახელმწიფო დუმა.—დამის ბინდ-ბუნდი დააწვა არეს (ლექსი), **ნ. ზომბოლელის.**—პროვინცია.—საზოგადო განათლების კურსები სახალხო მასწავლებლობათვის, **კ. იბეგის.**—ჩუ! სმენა! (ლექსი), **ქუჩიშვილის.**—თეატრი.—საზღვარგარეთ.—წერილი რედაქციისადმი.—განცხადებანი.

II. რა არის ნაცია?

3.

ნაციის ახალი თეორია.

წინა წერილებში ჩვენ განვიხილეთ და უარყავით ყველა ის თეორიები, რაც კი დღემდე არსებულა ნაციის შესახებ. აქ გვინდა მკითხველს მოკლეთ გვიაცნოთ ახალი შეხედულება, რასაც ჩვენ ვაღიარებთ და ვცნობთ ნამდვილ მეცნიერულ თეორიით ამ თეორიის ზოგიერთი კერძო აზრი მკითხველს, უეჭველია მოაგონებს ამა თუ იმ ძველ თეორიის რომელიმე კერძო შეხედულებას, მა-რა ეს სრულებითაც ვერ დააფიქსებს მის ღირსებას. თუ ჩვენ უარყავით ამა თუ იმ თეორიას, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ იგი ისევე იზღვებოდეს, როგორც იზღვება დაფაზე ნაწერი ღრუბლის მოსმით. აზრის განვითარება წარმოადგენს ერთგვარ მდინარეს, სადაც დამსხვრეული თეორიები მრავალი აფრქვევენ სხვა და სხვა თესვებულბას. აქ უფარგისთან, რასაკვირველია, იპოვება სალი მარცვლებიც. ახალი თეორია ამ უკანასკნელს ჰკრეფავს, აცლის ჩენჩოებს, ამას მდინარის უფსკრულს უტოვებს, ხოლო კემპარიტების ლებანით კი თვითონ საზრდოობს. მკითხველს არ უნდა იფიქროს, ვითომ ჩვენ ვაღვებ-ბოდეთ ეკლექტიზმის გზას, ე. ი., სხვა და სხვა თეო-

რიების შეთანხმება-შერიგებით გვიწოდებს ფონს ვასელო. არა. ჩვენ არ მივიღეთ ძველი თეორიები, რადგან უარ-ყავით მათი ქება-კუთხედი, სისტემის დედა-აზრი და მთე-ლი აგებულება და ის, რაც აქ გვინდა გაუზიაროთ მკი-თხველს, დამყარებულია თავის საკუთარ საძირკველზე, განსაკუთრებულია მთელი მისი აგებულება და კვლევა-ძიების მეთოდი. მარა ვადავიღეთ თვით საგანზე.

კაცობრიობა რომ დანაწილებულია ნაციებთა, ეს იცის ყველამ, ამას არ უარყავთ არც სწავლული და არც უსწავლელი, ნაციის არსებობაში არავის ეჭვი არ შეიქვს*) და ან კი როგორ იქნებოდა სხვა ნაირათ? ნა-ცია მუდამ ვაის ძალუმით მოქმედობს ადამიანზე; ნაციის იდეისათვის მრავალ ათას ადამიანს შეგნებულათ და ნება-ყოფლობით მსხვერპლათ შეუწირავს თვისი სიცოცხლე. ყოველი ადამიანი—იმიტომ გამოწველისით—თავის თავს

*) ამ ორიოდ წლის წინათ, ერთ ერთ ადგილობრივ რუ-სულ გაზეთებში, მანსვენებული ნ. ხუდადოვი სწერდა, რომ ნა-ცია მარქსისტების შეხედულებით ფიქცია (ფანტაზმა, მოჩვენება) არისო. ჩვენ მაშინვე-ერთ ერთ ქართულ გაზეთში-აღწინაშეთ ამ მანცხადების სრული უსაფუძვლობა. მართლაც, ვერ დამისახლებთ ვერც ერთი მარქსისტის ვერც ერთ სტრიქონს, სადაც ერი ფიქ-ციათ იყოს აღიარებული. და თუ ჩვენ მოწინააღმდეგენი ამას ვწმობენ, ეს მოსდის მხოლოდ პოლემიკის გაცატეხით.

უქვეყნლო აკუონებს ამა თუ იმ ნაციის. მაშასადამე ცხადია უსათუთო უნდა არსებობდეს ნამდვილი, ობიექტიური რამე ნიშანი თუ ნიშნები, რათა ცხვენ ვცნობთ ჩვენი ნიციის ადამიანებს და ვერჩვეით სხვა ნაციის ადამიანებისგან. და სწორათ ამ ობიექტიურ რამეს, რომელიც ადამიანებს აცალკევებს და სქედად ერთ ნაციათ ეწოდება ეროვნება. რა არის ეს სახელდობრ?

თუ ჩვენ გავეგზავრებთ უცხო ქვეყანაში, პირველივე გრძნობა, რასაც ჩვენ იქ შესვლის უმაღლვე განვიცდით, იქნება უცნაურობა; ყველაფერი, რასაც იქ ვხედავთ და რაც გვესმის უცნაურობა ჩვენთვის; აშკარა ხდება, რომ ჩვენ და იმ უცხო ნაციის ადამიანები არა ვგვარათ ერთმანეთს. თუ ღიღხანს დავჩრებით იმ ქვეყანაში, ბოლოს უცნაურობა გვაქარწყლდება ან და დაპყრობავს თავის სიტყვად; შევეჩვევით იქაურობას, ჩვენ თვითონ დავემსგავსებით იქაურ ნაციის ადამიანებს, იმათებურათ ჩაიცვამთ და დავიხურავთ, იმათებურათ ვიღამააკებთ და სხ. და სხ. მაგრამ მოუხედავთ ამისა, რამდენი ხანიც უნდა დავყოთ იმ უცხო მხარეს, უცხოთა შორის ჩვენ და ისინი მინც ერთმანეთში ვერ გავილესებით და სხვა და სხვა ადამიანები დავჩრებით. ორი სხვა და სხვა ნაციის ადამიანი, თუნდაც ერთი და იმავე უმცლემისა და განათლების მექონე, სხვა და სხვა ნაირათ ცხოვრობენ, სხვა და სხვა ნაირათ ატარებენ დროს, სხვა და სხვა ნაირათ სიამოვნებენ. თუ ჩვენს დაკვირვებას ბოლომდის მივიყვანთ, დავრწმუნდებით, რომ ჩვენ და სხვა ნაციის ადამიანებს სხვა და სხვა გვარი გვაქვს მგრძობილობა, აზროვნება, სხვა და სხვა ჩვენი სურვილი-ნება და მოქმედება; ჩვენ ვხედავთ, რომ ერთი და იგივე მოვლენა ჩვენზე სხვა და სხვა შთაბეჭდილებას ახდენს; ერთსა და იმავე გარემოებას ნაირებში ჩვენ და სხვა ნაციის ადამიანები სხვა და სხვა ნაირათ ვიქცევით. აქედან თავის თავთ ცხადია დასკვნა: ჩვენ და იმათ— სხვა ნაციის ადამიანებს — სხვა და სხვა შინაგანი თვისებები გვექონია, ჩვენ სხვა და სხვა „ბუნებისა“, და სხვა და სხვა ხასიათის ცყოფილვართ. მაშასადამე ის, რაც კაცობრიობას აწაწილებს თუ ადუღებს და სქედადს ნაციებათ, ეს ნამდვილი, ობიექტიური ნიშანი არის განსხვავებული, ნაციონალური „ბუნება“ ანუ ნაციონალური ხასიათი, როგორც ამბობს აესტრიელი სწავლული ოტტო ბაუერი.*

*) ამ მეცნიერმა ამ რამდენიმე თვის წინათ გამოაქვეყნა ფრიად შესანიშნავი გამოკვლევა. იხ. Marx-studien. Blätter für theorie und Politik des wissenschaftlichen Sozialismus. Herausgegeben von Dr. Max. Aller und Dr. R. Hiferding. Band II otto Bauer, Nationalitätenfrage und Sozialdemokratie (ნაციონალური საკითხი და სოციალ-დემოკრატია). ეს შრომა მიუცილებლათ უდიდესი განზია, რომელიც კი ჩვენი დროის სოციალ-პოლიტიკურ ლიტერატურამ შეიმჩნა, იმ საპატიო ადგილს დაიკურს მარქსისა და ენგელსის კაპიტალურ, სამეცნიერო გამოკვლევათ შორის. ამ წიგნში სიამოვნებით ამოვიკითხებთ—ჩვენი საკუთარი აზრი ნაციონალურ საკითხის შესახებ და ნაციის გაგების შესახებ, რაც ჩვენ უკვე სხვა დროს (ამ რამდენიმე წლის წინათ) და სხვა ადმილას (ერთ-ერთ ადგილამდე დღურ განუთში) გამოვთქვით მაკეთოთ. ოტტო ბაუერს ჩვენ არ ველონხმებით სასებით მხოლოდ ერთ პუნქტში, რასაც თავის ადმილას აღვნიშნავთ.

მიკთხველობა კარგათ უნდა გაიგოს თუ რას აღვნიშნავთ ტერმინით ნაციონალური „ბუნება“ ანუ ნაციონალური ხასიათი. განვმარტოთ კიდევ ჩვენი აზრი. თქმა არ უნდა, რომ ყველა ნაციის ადამიანებს მოეპოვებათ უნარი აზროვნებისა და გრძობილობის, სურვილებისა და მოქმედების; ყველანი განვიცდით სისხარულსა და მუხუხარებას, ყველამ ვიცით სიცილი და ტირილი და სხ. და სხ. ყველა ნაციის ადამიანებსა გვაქვს ერთსა და იმავე კანონების ფიზიოლოგია და პსიხოლოგია, ყველანი ადამიანები ვართ, შევადგენთ ერთ მთელს—კაცობრიობას. მაგრამ ყოველ ნაციის ყველა ადამიანი უქვეყნლო განსხვავება ყველა ნაციის ყველა ადამიანებისგან. მაგ. ყოველი ქართველი—ყველა რუსისგან. ყველა ქართველები ერთნი ვართ, თავის მხრივ ყველა რუსებიც ერთნი არიან; ჩვენ და ისინი კი სხვა და სხვები ვართ. მარა ვერც ქართველობაში და ვერც რუსებში ვერ იპოვით ორ ადამიანს, რომელნიც ერთმანეთისგან არ განსხვავდებოდენ ფიზიკურათ და პსიხიკურათ. ყოველ ადამიანს აუცილებლათ მოეპოვება თვისებებობა ანუ ინდივიდუალობა. ხოლო ერთ და იმავე ნაციის ადამიანებს კი უქვეყნლო მოეპოვებათ საერთო ფიზიკური და პსიხიური (ხეულისა და სულის) თვისებები, მათ აქვთ საერთო თვისებებობა, სავითო, ნაციონალური ცინაობა ანუ ხასიათი. მაშასადამე ნაციის ადამიანების საერთო ფიზიკურ და პსიხიურ თვისებათა მთელი ყველა—ი რა არის ნაციონალური ხასიათი. ნაციის ენა, ზნე-ჩვეულება ხელოვნება, ფილოსოფია და სხ. და სხ. მთელი კულტურა, ნაციის მთელი ცხოვრება ოცხალი გამოხატულება ამ ნაციონალურ ხასიათისა.

ნათქვამიდან მიკთხველობა ის დასკვნა არ უნდა გამოიყვანოს, ვითომ ჩვენ ნაციონალური ხასიათი მიგვანდეს ნაციის განსაკუთრებულ ცხოვრების, მის განვითარების და ისტორიის წარმოშობ მისეხათ. აგრე რომ იყოს, ეს ხომ იგივე მეტაფიზიკა იქნებოდა, რაც ჩვენ უკვე უარყვავით. არა, ნაციონალური ხასიათი—როგორც მშვენიერათ ამბობს ოტტო ბაუერი—არ წარმოადგენს რაიმე ახსნას, ის, პირიქით, თვითონ არის ასახსნელი. ნაციონალურ ხასიათის სხვა და სხვაობის აღიარებით მეცნიერებამ ნაციის პრობლემა კი არ გადასწყვეტა, არამთ მხოლოდ წამოაყენა⁴. დიან, მეცნიერებამ უნდა ვთავაზროს სიადნ მომდინერეობს, როგორ იბადება და ვითარდება ნაციათა განსაკუთრებული ბუნება თუ ხასიათი.

ნაციონალური ხასიათი არ არის ერთხელ და სამოლოდთ განსაზღვრული რამ; იგი იცვლება ისტორიის განმავლობაში. ამიტომ ერთი ნაციის ადამიანებს ხასიათის ერთობა მოეპოვებათ მხოლოდ განსაზღვრულ ეპოქაში. ხოლო სხვა და სხვა ეპოქის, მარა ერთი და იმავე ნაციის ადამიანები კი, რასაკვირველია, დიდათ განსხვავდებიან ერთმანეთისგან. რა დრო და რა ეპოქაც უნდა ავიღოთ, დავინახავთ, რომ ადამიანებს ნაციებათ ჰყოფს და აერთებს ნაციონალური ხასიათი, ეს საერთო თვი-

თეული ნაციის ყველა ადამიანებისათვის ყველა ებოქაში. ხოლო სხვა და სხვა ებოქას, მარა ერთ და იმავე ნაციის ადამიანებს კი აერთებს ის გარემოება, რომ ისინი სხვა და სხვა რგოლებია ერთ და იმავე განვითარება-ცვალებადობის ჯაჭვისა. დაახ. ნაციონალური ბუნება თუ ხასიათი შეუჩერებელი განცილების ცვლილებას, იგი იცვლება მუდამ ემება და საათს, იგი განუწყვეტელი ცვალებადობაა, მიმდინარეობაა. (თავის თავი ცხადია, რომ ეს ცვლილება ხდება მეტად პაწია და უჩინარი დოზებით; ცვლილება რომ დასანახი და შესამჩნევი გახდეს, ამისთვის საქირა ვანკლონ საკმაოდ გრძელმა პერიოდებმა). მერე რა ახდენს, რა აწარმოებს ამ ცვლილებას? უეჭველია ის გარეშე პირობები, რომელშიც ადამიანი ცხოვრობს, რომელშიც იზადება და ვითარდება იგი. თავის არსებობის დასაცავად და განსაგრძობათ, ყველა თავის მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლათ ადამიანი იძულებულია აწარმოოს ბრძოლა გარეშე ბუნებასთან. ხოლო „როცა ადამიანი მოქმედობს და სცლის გარემოერთებულ ბუნებას, იგი ამით და ამავე დროს სცვლის და ასხვავებებს თავის საკუთარ ბუნებას“ (კ. მარქსი).

არსებობისათვის ბრძოლის პირობები კი საერთოა ერთი ნაციის ადამიანებისათვის, ამიტომაც ამით უმუშავდებათ საერთო ხასიათი. მუსსადამე საერთო არსებობა, საერთო თავგადასავალი თუ ბედ-იღბალი და ისტორია, აი რა ჰქმნის ნაციონალურ ხასიათს.

თვით ამ უკანასკნელის არსებობა კი ნამდვილია, ობიექტიური და ემპირიული ფაქტია. „ამის უარყოფიერობაც ამბობს ბაუერი-შეუძლიან მხოლოდ იმ დოქტრინარობის, რომელიც მხოლოდ იმას ხედავს, რის დანახვაც თვითონ უნდა, და ამიტომ ვერა ხედავს იმას, რასაც ხედავენ ყველანი“.

თქმა არ უნდა, რომ ნაციონალურ ხასიათს საკმაოდ მოეპოება უარყოფელი.

როგორც მკითხველი მიხვედრილი იქნება, კაუტკი არ არის იმის თანახმა, რომ ნაციონალური ხასიათი შეადგენდეს ნაციის არსებას, მარა იგი იქამდის მიიწევრ მიდის, რომ სრულიად უარყოფს ნაციონალურ ხასიათის არსებობა. კაუტკი სწერს: „არსებობისათვის ბრძოლის განსაკუთრებული ფორმები იწყებენ სხეულისა და სულის განსაკუთრებულ თვისებებს... ასე, სხვა გვარია ხასიათი იმ ხალხისა, რომელიც იკვებება განსაკუთრებით მცენარეულობით და სხვა არის იმ ხალხისა, რომელიც იკვებება ხორცეულობით... სადაც მთელი ნაცია ერთნაირ პირობებში ცხოვრობს, იქ იგი ნაციონალურ ხასიათსაც აწვითარებს.“*) მაგრამ—კაუტკის აზრით—როდესაც ნაცია აღწევს განვითარების განსაზღვრულ საფეხურს, ნაციონალური ხასიათი უკვე ძალიან დასანახი ხდება. მისი აზრით მაგ. ამ რამდენიმე მთა წლის წინათ კიდევ შეიძლებოდა რუსების ან უნგრელების ნაციონალურ ხასიათზე ლაპარაკი, მარა დღეს კი ეს აგრე აღარ არის,

ნაციონალური ხასიათი, ამბობს კაუტკი, მოეპოება მხოლოდ პატარა ნაციას, რომელიც შედარებით ვიწროთ შემოფარგლულ ტერიტორიაზე ცხოვრობს და საზოგადოებრივ განვითარების დაბალ საფეხურზე იმყოფება; ხოლო როდესაც ეს ნაცია იზრდება, მრავლდება რიცხვით, იჭერს დიდ ტერიტორიას, რომლის ნაწილები ერთი მეორისაგან განსხვავდებიან გეოგრაფიული და ეკონომიურათ; როდესაც ხდება ღრმა საზოგადოებრივი დიფერენციაცია (დაყოფა-დანაწილება), ე. ი. ჩნდება კლასები და პრუფესიები თუ სხვა სპეციალობა, აი მაშინ უკვე ჩნდება ნაციონალურ ხასიათის გაქრობის ტენდენცია. „ყოველ შემთხვევაში,—დასაყენის კაუტკი—დიდი კულტურული ხალხის ნაციონალური ხასიათი პირობებშიატიური და ძნელათ დასანახი მოგონება“¹⁾ და ამიტომ იგი აცხადებს, რომ „ნაციონალური ხასიათი არ არის აუცილებელი პირობა ნაციის წარმოშობის და არსებობისათვის“.²⁾

განივილით საკითხი უფრო დაწვრილებით და ჩვენ დავრწმუნდებით, რომ კაუტკი ამაში შეშეცდარი არის.

კაუტკიმ და მისთან ყველა მარქსისტებმა ვიცით, რომ გეოგრაფიულ არეს დღეს აღარ შეუძლიან რაიმე თვალსაზირო ცვლილება მოახდინოს ხალხს; მას შემდეგ, რაც საზოგადოებრივი ცხოვრება აღწევს განსაზღვრულ სიმაღლეს, გეოგრაფიულ არეს უკვე ესაზბა ხალხს პირდაპირი ზე-მოქმედება. გეოგრაფიულ არეს ზე-გავლენა ხალხზე უეჭველათ გატარებულ-გადატეხილია საზოგადოებრივ არეში (პირობებში).³⁾ დიდ და ღრმა მნიშვნელობის მქონია ქვეყნის ეკონომიური ვითარება, მარა რაც უნდა სხვა და სხვა გვარი იყოს ნაციის სხვა და სხვა ნაწილების ეკონომიური განვითარება, მისი უმრავლესობა მიიწევრ უეჭველათ იმყოფება ერთნაირ ეკონომიურ ვითარებაში, არ შეიძლება ერთსა და იმავე ნაციაში ისეთი შიგ-კერლი იყოს ეკონომიური მდგომარეობა, რომ მაგ. ერთ სოფელსა თუ ქალაქში არსებობდეს კაპიტალიზმი, მეოერეში—ფეოდალიზმი, მესამეში—ანტიკური მონობა და სხ. ყოველ ებოქაში ნაციის დამახასიათებელია ერთი რომელიმე ტიპის ეკონომიურ-სოციალური მდგომარეობა მაგრამ—გვეტყვიან—აი დღეს ყველა დაწინაურებულ ნაციებში უკვე გამოვლენილია კაპიტალიზმი, რატომ ეს ნაციები ერთმანეთში არ იღვსებიან, რატომ არ აწვითარებენ ერთსა და იმავე ნაციონალურ ხასიათს? საქმე ის არის, რომ ერთი და იმავე კაპიტალიზმის დამყარება კიდევ არ ნიშნავს ეკონომიურ წყობილების სრულ იგივეობას. და ეს უკანასკნელი რომ კიდევ მოხდეს, ნაციები კიდევ მიიწევრ გეოგრაფიულად, რადგან სხვა და სხვა ნაციები კულტურულ განვითარების სხვა და სხვა საფეხურზე ღდენან და **მთ სხვა და სხვა, ნაციონალური კულტურა მოეპოებათ**, . რის გამოც იგინი ერთსა და

1) იხ. დასახელებული წაგნი, გვ. 6.
 2) იხ. გვ. 12.
 3) იხ. შესაფერი ადგილი თუნდ პლენარის წიგნიდან: Къ вопросу о монистическомъ взглядѣ на исторію.“

*) Nation. und Internationalität, გვ. 4—5.

და იმავე მოვლენას **სხვა და სხვა ნაირათ განიციდან.** ცხოვრების მზავსი პირობები, მზავსი ბედ-იღბალი უეჭველათ იწვევს ადამიანთა მზავს ხასიათსაც. ხოლო ნაციონალურ ხასიათს, ე. ი. ერთი ნაციის ადამიანთა ხასიათის ერთობა ჰქვინის ისტორიულ ბედ-იღბალის ერთობა და არა მზავსებმა.

ზემო ნაიქების შემდეგ, მკითხველი აღვიღათ ვასცემს პასუხს ყველა იმ საკითხებზეც, რასაც აღვნიშნავს ნაციების საზოგადოებრივი დიფერენციატია კლასებათ, პროფესიებათ და სხვა ჯგუფებათ. შეიძლება მაგ. გვითხრან, რომ ქართველი, რუსი, ფრანგი და სხ. ნაციათა პროლეტარიატი უფრო ახლოა ერთმანერთათან, ვიდრე თავ-თავიან ნაციების ბურჟუაზიასთან. თქმა არ უნდა, რომ ყველა ქვეყნებისა და ნაციების პროლეტარიატს ერთგვარ კლასიურ მდგომარეობასთან ერთათ ხასიათის ბევრი მზავსებაცა აქვთ; ერთგვარია მათი კლასიური ჰირ-ვარაში, კლასიურ ბრძოლის სინარული და მწუბარება, ერთგვარია მათი კლასიური ფიქცა (ზნეობა) და რევოლიუციონური კლასიური განწყობილება. მაგრამ მათ—სხვა და სხვა ნაციების პროლეტარებს—არ მოეპოვებათ ის ერთობა ხასიათისა, რასაც ეწოდება ნაციონალური ხასიათი. და ასეც უნდა იყოს, რადგან სხვა და სხვა ნაციების მუშათა კლასის ისტორიული ბედ-იღბალი მხოლოდ ჰგავს ერთმანეთს და ერთი და იგივე კი არ არის, აქ **მზავსებმა** და არა **ერთობა**. ერთისა და იმავე ნაციის პროლეტარიატსა და ბურჟუაზიის შორის უფრო დაახლოვებული და მჭიდრო ურთიერთობაა, ვინემ სხვა და სხვა ნაციების ერთსა და იმავე კლასის ადამიანთა შორის. ერთი და იმავე ნაციის პროლეტარებიც და ბურჟუებიც ერთ და იმავე ქუჩებზე დადიან, ერთ და იმავე სანახაობებს ხედავენ, ერთ და იმავე უურნალ-გაზეთობის „ბატმოსფერაში“ ტრიალებენ, ერთ და იმავე სოციალურ მოვლენებში იღებენ მონაწილეობას, ხშირათ პირდაპირ ერთმანეთთან იჭერენ საქმეს ან ერთ და იმავე პირებს დასაპარაკებთან და სხვ. და სხვ. ერთი ნაციის სხვა და სხვა კლასები რომ უფრო მჭიდრო ურთიან—ერთობაში არიან, ვინემ სხვა და სხვა ნაციის ერთი და იგივე კლასის ადამიანები, ამას მჭერმეტყველურათ მოწმობს საერთო ენის არსებობა. ენა ხომ იარაღია, საშუალება ადამიანთა ურთიერთობისა; საერთო ენა ვითარდება იქ, სადაც არის საერთო ცხოვრება და ურთიერთობა. შეუძლებელია, სრულიად წარმოუდგენელი უფრო მჭიდრო ურთიერთობა იქ არსებობდეს, სადაც არ მოაპოვება საერთო ენა და უფრო სუსტი და ბოში ურთიერთობა კი იყოს იქ, სადაც ასეთი ენა არსებობს. და რაღა საკვირველია თუ ხასიათის ერთობაც—ნაციონალური ერთობა—ჩნდება იქ, სადაც ადამიანთა შორის გამბეულია ასეთი განუწყვეტელი და მჭიდრო ურთიერთობა და ზეგავლენა.

ჩვენ ზევით შევნიშნეთ, რომ ნაციონალური ბუნება თუ ხასიათი წარმოადგენს მთელ წყებას ფიზიკურ და სულიერ თვისებათაო. არ უნდა ვიფიქროთ, ვითომ

ეს თვისებანი თანასწორი ღირებულების იყვეს ნაციისათვის ადამიანთა ფიზიკური თვისებები თავისდათავთ საგანია მხოლოდ ანთროპოლოგის; ჩვენთვის კი ეს თვისებანი საინტერესოა მხოლოდ იმდენათ, რამდენადაც ამასთან შეერთებულია განსაკუთრებული პსიხიური თვისებანი. „თითი ანტისემიტ—შენიშნავს ბაუერი—გბრაელის ცხვირს არა მიაქცევდა არცერთ პურადღებას, თუ იგი დარწმუნებული არ იქნებოდა, რომ გბრაელის სხეულის ტიპთან შეერთებულია განსაკუთრებული სულიერი თვისებანიო“. და ყველა ამ თვისებათ კი. როგორც ზევითაც ვთქვით, ჰქვინის არსებობისათვის ბრძოლის პირობები. ეს უკანასკნელი მოქმედებს ადამიანებზე, ჰქვინიან ნაციონალურ ხასიათს ორი გზით: მემკვიდრეობით და ტრადიციით (გადაცემით.) როცა ბავშვი იბადება, მის არსებში უკვე ჩაქსოვილია სხვა და სხვა თვისებანი, ნაყოფი წინაპართა ცხოვრების პირობებისა; მეორე მხრივ, როცა ბავშვი თვალს ახედს, მის გარშემო უკვე გაჩაღებულია მთელი საზოგადოებრივი ცხოვრება, მთელი კულტურა შექმნილი და გადმოცემული იმავე წინაპართან. გადაშეყვებით ეს კულტურული ვითარება. საბოლოო ანგარიშით ნაციონალური ერთობის, ნაციონალური ხასიათის ჰქვინის კულტურული ერთობა. უამისოთ არ არსებობს ნაცია. სხვა და სხვა ნაციის ადამიანები თუ ირევიან ერთმანეთში ჩამოგვლობით და გვარტომობით, მარა არ ირევიან ნაციონალურათ, ამის მიზეზია მათი განსხვავებული კულტურა; და როცა ისინი იმყოფებიან ერთ და იმავე კულტურის ზეგავლენაში, მარა მაინც ერთმანეთში არ ილესებიან, ამის მიზეზია კვლავ იგივე სხვა და სხვა ნაციონალური კულტურა, რის გამოც იგინი ერთ და იმავე მოვლენათ სხვა და სხვა ნაირათ განიციდან.

ამ რიგათ, ნაციონალური კულტურა არის ის უქრობელი ცეცხლი, რომელიც განუწყვეტლივ უზზავნის მას, ნაციას, სიტობას და ცხოველმყოფელობას. ამიტომ ნაციის ნასახიც კი არ არსებობს იმდრომდე, სანამ ადამიანები, როგორც დანარჩენი ცხოველები, მზა-მზარეულიათ იღებენ გარეშე ბუნებიდან თავის არსებობისათვის საჭირო ნივთებს. ნაცია ჩნდება მხოლოდ განვითარების ის საფეხებზე, როცა ადამიანები ხსენებულ ნივთების შექმნას იწყებენ **შრომით**. ნაციის თვისებებს, ნაციონალურ ერთეულს ჰბადებს შრომის ერთნაირი წესრიგი, შრომის ესა თუ ის საშუალება-იარაღები, საწარმოვო ძალები, წარმოების წეს-რიგი და ის საზოგადოებრივი ურთიერთობანი, რაიც ადამიანთა შორის მყარდება ამ წარმოების მიხედვით. ამ გვარათ, ნაციის წარმოშობა და განვითარება უნდა გავგებულ იქმნას, თოგორც ერთი ნატეხი იმ დიად ბრძოლისა, რასაც კაცობრიობა აწარმოებს გარეშე ბუნებასთან. დიახ, ნაცია უნდა შესწავლილ და გაგებულ იქმნას ისტორიულ მატერიალიზმის თვალთა ხედვის წერტილიდან. აქ არის გასაღები, რომელიც გვისნის ნაციის ყველა საიდუმლოებათ.

სამეცნიერო საუბარი.

მზის სისტემა.

რიცხვი იმ ვარსკვლავებისა, რომელთა გარჩევაც ადამიანის თვალს შეუძლია მოწმენდილს ცაზე. უღრის ხუთი თაასს. ნამდვილათ კი ეს რიცხვი გაცილებით მეტია, რასაც აშკარათ ამტკიცებს ცის გასინჯვა და დათვალიერება ტელესკოპით. ტელესკოპი ეწოდება იმგვარ იარაღს, საცა სხვა და სხვა გამაღიღებელი შუშები ისეა მოწყობილი, რომ შორეულ საგანს ბევრათ აღიდებენ და მანძილს კი ძალიან ამოკლებენ. ამიტომ ტელესკოპით ჩვენ შეგვიძლია ცაზე მისი დანახვა, რაც თვალისათვის მიუწვდომელია. ტელესკოპმა დაამტკიცა, რომ ვარსკვლავთა რიცხვი ცაზე თაას მილიონს აღემატება. ყოველი ამ ვარსკვლავთაგანი წარმოადგენს მზეს. მასა აქვს საკუთარი სინათლე და საკუთარი სითბო. ჩვენს მზეს ვარსკვლავი უტრიალებს ცივად. დედა-მეფე ერთ ამ ცივთაგანია. მზე ძლიერ ამათ სითბოს და სინათლეს, სითბო და სინათლე კი აღვივებს სიცოცხლეს ცივებზე. ტელესკოპი არ გვიჩვენებს, მაგრამ ლოღიკა გვიმტკიცებს, რომ ყოველ ვარსკვლავს თან ახლავს თავისი ცივები; ამ ცივებზე, თუ ყველაზე არა, ზოგიერთზე მაინც, არსებობს სიცოცხლე ისე, როგორც ჩვენს დედა-მეფეზე. ჩვენსა და ამ ვარსკვლავებ შორის ისეთი მანძილია, რომ წარმოადგენს კი შეუძლებელია. უახლოესი ვარსკვლავიც რომ ავიღოთ, ისიც რამოდენიმე ათი თაასი მილიონი ვერსით არის ჩვენზე დაშორებული. მოწმენდილ ცას რომ შეხედოთ, შუაზე დაინახავთ თეთრ ზვას, რომელსაც ხალხი ირმის ნახტომს ეძახის. ირმის ნახტომში ჩვენი თვლი ვერაფერს არჩევს, მაგრამ ტელესკოპმა დაამტკიცა, რომ იმის უმეტეს ნაწილს შეადგენენ ვარსკვლავები. ჩვენი მზე ერთ ალავას არ არის გაჩერებული, ის მოძრაობს. მოძრაობენ აგრეთვე ვარსკვლავებიც. საით მიისწრაფიან მზე და ვარსკვლავები, ისინიც საკუთარ მზეს უფლიან გარშემო თუ არა, ამის შესახებ მეცნიერებამ ჯერ-ჯერობით არასდგერი არ იცის.

ამ განუზომელ სივრცეში ურიცხვ ვარსკვლავთა შორის მოთავსებულია ჩვენი მზის სისტემა. თუ მთელს სამცქეთა წარმოვიდგებთ. რომელიმე ვარსკვლავიდან რომ შეგვევლინო გადმოხედვა, ჩვენი მზის ალავას დავინახავთ პატარა ვარსკვლავს და დედა-მეფას კი ვერ გავარჩევდით. დიდი ტელესკოპი დაგვანახებდა მას პატარა წერტილათ. და ია ამ პატარა წერტილზე დაფუძუსობენ პატარა აღმანებნი. მათი სიცოცხლე ერთი წამია და ამ ერთი წამის ტკბილათ ვატარებთასაც კი არ ავლიან ერთი მეორეს! სამყაროს სიდიადესთან ჩვენი დედა-მეფე თავისი ადამიანებით, რომლებმაც ერთმანეთის კამის მეტი ვერა მოიგონეს რა, არაბოაბათ გვეჩვენებთ.

ამ სისტემის შუა გულში მოთავსებულია მზე. სხვადასხვა საგნები ერთი მეორეს იხილავენ. მიმზიდველობის ძალა მით უფრო მეტია, რაც უფრო მეტია რომელიმე

საგანში მატერია. რადგანაც მზე გაცილებით მეტია ყველა თავის ცივებზე, ამიტომ ის თავისკენ იზიდავს ცივებს და ატრიალებს თავის გარშემო. მკითხველი იკითხავს: თუ კი მზე ცივებს იზიდავს, რატომ ზედ არ დაეკვირვება ცივებით. ნიუტონმა დაამტკიცა, რომ, როდესაც მიმზიდველობის ძალა ერთი მრავალი სხეულისა იდრია და მეორე სხეული საშინელის სისწრაფით გარბის იმისკენ, მაშინ მსგავსი სხეული ზედ კი აღარ დაეცემა პირველს, არამედ იმის გარშემო იწყებს ტრიალს.

მზის ცივები არის რვა. ყველა ეს ცივები ცაზედ ვარსკვლავებთ გვეჩვენება, მაგრამ სხვა ვარსკვლავები საგან იმითი განჩვენება, რომ ამოღდა და ჩაიღას, ისე როგორც მზე. არ შეგინიშნავთ რიყრიაზე აღმოსავლეთისაკენ ვარსკვლავი? ხალხი მას ხარბიარას ეძახის. იგივე ვარსკვლავი დასავლეთისკენ არის საღამოს და, მზე რომ ჩავსვენება, ერთი საათის შემდეგ ეს ვარსკვლავიც ჩადის. ეს არის მზის ერთ-ერთი ცივთაგანი—ვენერა.

ყველაზე ახლოს მზესთან არის მერკური. ის დედა-მეფეზე თოთხმეტჯერ პატარაა და მზეს გარშემო უვლის ორმოცდა რვა დღის განმავლობაში, ე. ი. იქ წელიწადი უღრის 88 დღეს.

შემდეგია ვენერა, რომელიც დედა-მეფეზე ცოტა ნაკლებია და მზის გარშემო შემოვლას უნდება 224 დღეს.

შემდეგია ჩვენი დედა-მეფე. დედა-მეფის შემდეგ უახლოესი ცივი არის მარსი, რომელიც დედა-მეფის მეთაფია და მზის გარშემო შემოვლას უნდება 687 დღეს.

შემდეგია უპიტერი. 334 ჯერ მეტია ჩვენს დედა-მეფეზე და მზის გარშემო შემოვლას ანდომებს 4332 დღეს, ე. ი. ჩვენებურათ თითქმის თორმეტ წელიწადს.

შემდეგია სატურნი, რომელიც დედა-მეფეზე 92 ჯერ მეტია და მზის გარშემო შემოვლას უნდება 10,760 დღეს.

შემდეგია ურანი, რომელიც დედა-მეფეზე თოთხმეტჯერ მეტია და მზის გარშემო შემოვლას ოცდა ათი თაას დღეზე მეტს ანდომებს. ყველაზე უფრო შორის მზიდან იმყოფება უკანასკნელი ცივი ნებტუნი, რომელიც დედა-მეფეზე თექვსმეტჯერ მეტია და მზის გარშემო შემოვლას ანდომებს ჩვენებურათ 641 წელიწადსა და ნახევარს. ნებტუნი თვალთ არ დაინახება. მაშ როგორ მიავნეს ის მეცნიერებებო, იკითხავს მკითხველი.

მეცნიერმა ლევერიემ გამოიკვლია ურანის მოძრაობა და დაამტკიცა, რომ იმისი მოძრაობა მზის გარშემო სხვა ცივების მოძრაობისაგან განირჩევა. მაშინ მეცნიერმა იფიქრა: უსაბუთო უნდა იყოს ურანს იქით ცივი, რომელიც ურანის მოძრაობაში თავისი მიმზიდველობით ცვლილებას იწყევსო. მან გამოიკვლია მაიმეპტიკის შემწეობით და გააოცებდა: ახალი ცივი უსაბუთო უნდა იყოს ცის ამა და ამ ალავასო. მეცნიერებმა დაუმიზნეს ტელესკოპები ლევერიეს მიერ აღნიშნულ ალავას და მართლაც დაინახეს ცივი, რომელსაც დაარქვეს ნებტუნი. ეს იყო 1846 წელს.

ყველა ეს აღნიშნული ცივები უტრიალებენ მზეს გარშემო და მას არა შორილებიან. დღეს მეცნიერება იმ

აზრის არის, რომ მთელი მზის სისტემა თავდაპირველათ წარმოადგენდა ორთქლით ქცეულ ნივთიერებას და მეტათ დიდი სიგრძე ეკავა. ამ ორთქლით ქცეული უზარმაზარი სხეულის სხვადასხვა ნაწილები ერთი-ერთმანდრეთ იზიდავდნენ, რაც იწვევდა ამ სხეულის ტრიალს. ტრიალის დროს გარეგანი ნაწილები უფრო ჩქარა ნელდებოდნენ და ცილდებოდნენ მთელ სხეულს რკალის სახით. ამგვარი მოვლენა დღესაც სწარმოგვს ცის სივრცეში. ციავს სატურნს მგაღლითათ გარეშემო აკრავს სამი რკალი. ამ რკალებიდან გაჩნდნენ თანდათან განვლებით ციავები. დარჩენილი შუაგული ნაწილი ჯერაც არ განვლებულა და წარმოადგენს მზეს.

თუ დედა-მიწა, ციავები და მზე თავდაპირველათ წარმოადგენდნენ ერთ სხეულს, მაშასადამე თავისი შემადგენელი ნივთიერებით ისინი ერთი მეორეს უნდა ჰკავდნენ ე. ი. მზეზე და სხვა ციავებზე უნდა იყოს ის ნივთიერებანი, რაც დედამიწაზე არსებობს. როგორ შეიძლება ამის გაგება?

ეს ვაივებს მეცნიერებმა ბუნებში და კიბგაფმა. ამათ გამოგონებას ეწოდება სპექტრალური ანალიზი. რაში მდგომარეობს ეს გამოგონება?

მზის სინათლე რომ გაატაროთ სამკუთხიან შუშაში, ის იყოფა ცისარტყელის შვიდ ფერათ, რასაც ეწოდება სპექტრი. ბუნებში და კიბგაფმა დაამტკიცეს, რომ სხვადასხვა გახურებული ნივთიერება სხვადასხვა სახის სპექტრს იძლევა. მაგალითათ, ჩვენ ვიცით, როგორია გახურებული რკინის სპექტრი. შემდეგ ამისა ჩვენ ვისინჯავთ მზის სინათლეს. თუ იქ აღმოჩნდა იმგვარი სპექტრი, როგორსაც იძლევა რკინა, აქედან ცხადია, რომ მზეზე რკინა ყოფილა. სპექტრალურმა ანალიზმა გამოარკვია, რომ უმეტესი ნაწილი იმ ნივთიერებისა, რაც დედა-მიწაზე არის, მზეზეც იმყოფება. დღეს უკვე თამამათ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ დედა-მიწა და მზე თავისი შემადგენელი ნივთიერებით ერთნაირნი არიან, ხოლო მზეზე დიდი სიქისა გამო ყველა ნივთიერება ჰაერგარის სახით არის. უძველეს დროს იგივე იყო ჩვენს დედა-მიწაზედაც, მაგრამ განვლების შემდეგ დედა-მიწის ნივთიერებამ მიიღო დღევანდელი სახე. ამგვარივე ბედი მოელის მზესაც; როცა ის განვლდება, მისი ნივთიერებაც მიიღებს ჩვენი მიწის ნივთიერების სახეს. ამრიგათ სპექტრალური ანალიზი გვეუბნება, რომ დედა-მიწა მზის ნაწილია. ამასვე ამბობს ეს აღმოჩენა დანარჩენი ციავების შესახებაც. ამ გამოკვლევამ ისიც დამტკიცა, რომ მარსსა და ვენერას იმგვარივე ატმოსფერა აკრავს გარეშემო (მდამიურათ ჰაერს), რაც ჩვენს დედა-მიწას. იუპიტერსაც ამგვარივე ატმოსფერა აქვს, ხოლო იქ ორთქლი ძალიან ბევრია. მთავარ კი ჰაერს მოკლებულია. თუ კი მარსსა და ვენერაზე იმგვარივე ჰაერია, რაც ჩვენს დედა-მიწაზე, ცხადია, იქაც უნდა იყოს მცენარეულობა, ცხოველები და ადამიანიც.

სპექტრალურმა ანალიზმა დაამტკიცა, რომ ვარსკვლავები სხვა და სხვა მდგომარეობაში არიან: ზოგი თეთ-

რია, ზოგი ყვითელი, სხვები კი წითელი. თეთრი ვარსკვლავები ბევრათ უფრო გახურებული არიან, ვიდრე ჩვენი მზე. ყვითელი ვარსკვლავების სიმხურვალე უდრის ჩვენი მზის სიმხურვალეს. წითელი ვარსკვლავები უფრო განვლებულნი არიან.

ცის სივრცეში სხვა და სხვა ალაგას არის ნისლის მზგავსი წერტილები. ამ წერტილების გამოკვლევამ აღმოაჩინა, რომ ისინი წარმოადგენენ ორთქლით ქცეულ გახურებულ სხეულს. ზოგიერთ მათგანს გარეშემო რკალი აქვს; ზოგან ეს რკალი ცაფითო მოჩანს, ზოგან კი ბუნდოვანია, თითქოს ახლა ისახებოთ. ეს ნისლის მზგავსი წერტილები გვეუბნებიან იმას, თუ რას წარმოადგენდა ძველათ მზის სისტემა. ისინი იმეორებენ იმას, რაც უკვე დიდი ხანია განიცადა ჩვენმა სისტემამ. მათი განვითარება მიმდინარეობს იმ გზით. რაც უკვე განვლო ჩვენმა სისტემამ. ჩვენი სისტემაც ერთ დროს წარმოადგენდა გახურებული ორთქლის სხეულს. ყოველგვარი ნივთიერება ორთქლით იყო ქცეული.

ამ სხეულიდან გაჩნდნენ ნელ-ნელა ციავები და მზე. იმ ნისლიან სხეულში, რომლებიც ცის სივრცეში არიან გაბნეული, დღეს ისახება თავისი მზე და თავისი ციავები. დაუბრუნდეთ ისევ ჩვენს დედა-მიწას. რას წარმოადგენდა ის თავდაპირველათ? ის იყო ნაწილი გახურებული და ორთქლით ქცეული სხეულის. ნელ-ნელა ჩამოშორდა ამ სხეულს და ურიცხვი მილიონი წლების განმავლობაში თანდათან განვლდა. თავდაპირველათ დამოუკიდებლათ არსებობის პირველ ხანებში ის ძალიან გახურებული იყო; შემდეგ, როცა საკმაოთ განვლდა, აღიღებულ ნაკარტულს დამეზგავსა. მეცნიერთა გამოკვლევით აღულებული ნაკარტუტის მდგომარეობაში იმყოფება დღეს იუპიტერი. ბოლოს დედა-მიწა განვლდა, კანი გაუმარდა, მის გარეშემო არსებული ორთქლიც გაცივდა და წყლათ იქცა; მაშინ გაჩნდა დედა-მიწაზე ზღეები. ამ დროდან იწყება დედა-მიწაზე სიცოცხლის აღორძინება. როგორ და რა გზით აღორძინდა სიცოცხლე, მეცნიერებამ არ იციან; ცხადია მხოლოთ ის, რომ თავდაპირველათ გაისახენ ერთ უჯრედიანი ჰატარა არსებანი. ამას ამტკიცებს ის გარემოება, რომ დედა-მიწაზე ყოველგვარი მცენარე და ცხოველი თავდაპირველათ წარმოადგენდა ერთ უჯრედს. ჰატარა კოლო და უზარმაზარი სპილო ერთიც და მეორეც თითო უჯრედელად ჩნდებიან. ადამიანის ჩანასახი წარმოადგენს თავდაპირველათ ერთ უჯრედს; ეს უჯრედი იყოფა ურიცხვ უჯრედებათ, საზრდობს და აჩენს ძვალს, რბილს, ტენის და სხვ. რაც ყველა ერთათ შეადგენს სხეულს. ყოველი უჯრედის უმთავრეს ნაწილს წარმოადგენს ერთგვარი ნივთიერება, რომელსაც ეწოდება ცილეული. ჩვენ რომ ვიცოდეთ, თუ როგორ ჩნდება ცილეული, მაშინ ისიც ღვილი გასაგებია, თუ როგორ გაჩნდნენ ერთ-უჯრედიანი არსებანი. ზოგიერთი მეცნიერის აზრით ცილეული გაჩნდა ქიმიურათ დედა-მიწის სრული განვლების დროს, როგორც მაგალითათ წყალი ჩნდება იორი ჰაერგარის მეთავადისა და წყალბა-

დის ქიმიურის შეერთებით. ცილეულში არის ნახშირბადი, წყალბადი, მეთანბადი, აზოტი და გოგირდი.

რა მოვლის დედა-მიწას? სიკვდილი. დადგება დრო, როცა დედა-მიწა მოკვდება, როცა ჩვენს დედამიწაზე ყოველგვარი სიცოცხლე მოიხსობა, როცა აღარც სისხლის ღვრა იქნება, აღარც ცრემლები, აღარც კენესა, აღარც წყველა-კრულვა, აღარც სიცილ-ხარხარი, აღარც მზიარაღება. მაგრამ როგორი იქნება ეს სიკვდილი, ამის გამოცნობა ძნელია. დამტკიცებულია შემდეგი: 1) დედა-მიწაზე წყალი და ჰაერი კლებულობს, მაშასადამე დადგება ისეთი ხანა, როცა წყალი და ჰაერი მთლათ მოიხსობა, — მაშინ სიცოცხლე შეუძლებელი იქნება; 2) მზე შეუერთებლათ წელდება, მაშასადამე დადგება ისეთი ხანა, როცა მზე ვაცივდება და მაშინ დედა-მიწაზე სიცოცხლე შეუძლებელი იქნება. 3) ასტრონომია აზრით ციაგების მოძრაობის სისწრაფე თანდთან კლებულობს. როგორც ნიუტონის კანონი გეომეტრიკებს, ამ მოძრაობის საკმაო სისწრაფეზეა დამოკიდებული ის გარემოება, რომ ციაგები მზეს გარშემო უღლიან და მას არ ეფეხებინან. რაკი ეს სისწრაფე კლებულობს, ცხადია დადგება ისეთი ხანა, როცა სისწრაფე ვეღარ დააკაებს ციაგებს მზის გარშემო და ისინი მზის გარშემო კი ვეღარ იღლიან, არამედ მზეზე დაეცემა. ასტრონომების აზრით ჯერ მერკური დაეცემა მზეზე, შემდეგ ვენერა, მერე დედა-მიწა და სხვა ციაგები. როცა ერთი საგანი მეორეს დაეჯახება, სითბო ჩნდება. ვენერა როცა მზეზე დაეცემა, იმისთანა სითბო გაჩნდება, რომ დედა-მიწას მთლათ დახრაკავს და გააღნობს. რა უფრო აღრე მოხდება ამ სამში ე. ი. ჰაერი და წყალი უფრო უმაღლ მოგვესპობა, მზე უფრო უმაღლ განელდება, თუ ციაგები უმაღლ დაეცემა მზეს, ეს გამოუკვლეველია. ყოველ შემთხვევაში სიცივე იქნება, თუ სითბო ან უპაერობა და უწყლობა დედა-მიწის სიკვდილის მიზეზი, — ერთათ ერთი ცხადია. დედა-მიწის ბოლო სიკვდილია და ყოველგვარი სიცოცხლის მოსპობა მასზე.

ივ. გომართელი.

სხვა-ღ-სხვა ამბები ჩვენი ში.

15 ივნისს, ქ. შ. წ. კ. ს. გამგეობის თაოსნობით უსლდა კრება, რომელმაც განიხილა მოხსენება ტრალიკულთ მოკლელო ი. ქავჭავაძისათვის ძველის დაღმობის შესახებ. მოწვეული იყო გამგეობის მიერ 40 კაცი, რომელთაგან მარტო 8 კაცი გამოცხადდა. გამგეობის მდიანმა ვააკრა კრებას ის მასალა, რომელიც არსებობს ამ კითხვის შესახებ. ამის შემდეგ გაიმართა კამათი ძველის ასაგებათ საქირა თანხის შოვნის, იაკ. ნიკოლაძეს მოდელის ავ-კარგაიანობის და კონკურსის დანიშნის შესახებ. კრებამ კითხვა კონკურსის დანიშნის შესახებ გადადლო იმ დრომდე, ვიდრე არ შეგროვდებო ძველის ასაგებათ საქირა თანხა; დაევილა წ. კ. ს. გამგეობას განაგრძოს მუშაობა და მიმართოს როგორც საზოგადო

დაწესებულებებს, ისე კერძო პირთ მიმდინარე წლის 30 აგვისტომდე შეატყობინონ გამგეობას, რუ რამდენი შეუძლიანთ გაიღონ ფული ძველის ასაგებათ. მგონის გარდაცვალების წლის იაოზე (30 აგვისტოს) მოხდება წარმოამდგენელთა კრება, როდესაც საბოლოოთ გადასწყდება ეს საკითხი.

მეთ-ხეილმა საზოგადოებამ იცის, თუ როგორ გამწვევებულია ნადიროვის მამულზე დასახლებულ 700 კომლსა და მემამულეს შორის დამოკიდებულება. მემამულენი ცდილობენ ეს ოლორ-ჩოლორ ადგილობა საარაკო ფასათ გაასაღონ. ამისთვის ისინი ათასგვარი ხრიკებს მიმართავენ და არავითარ საშუალებას არ ზოგავენ. 10 მისის სხენებული მამულის მეორე საჯარო ვაჭრობა, რალაც ბნელ მიწზეხების გამო, გადაიღვა და მრტყუბული ხაზი მიწ ცარიელი დაბრუნდა. ეხლა ხალხი ელის მესამე საჯარო ვაჭრობას. უნდა შევეჩინოთ, რომ ეხლა „უტორგოთ“ მამულის ყიდვა აღარ შეიძლება, რადგან ნადიროვის ცოლი გარდაიცვალა და ჯერ კანონიერი მემკვიდრე არაინა. მამული ჯერ-ჯერობით „ოვეკუნის“ ტიგრანაგის და გამგის არტემ ნადიროვის ხელშია, რომელთაც არ შეუძლიათ ადგილის გაყიდვა. მესამე საჯარო ვაჭრობის თაიდან ასაცდენათ ათასნაირ პოლიკაციას ეწევიან, რამიც კარგი ნაწილი უღდეს არტემ ნადიროს. ამ საქმეში ხელს უწყობენ სხენებულ მამულში მცხოვრები ნაძირალეებიც. ენახოთ რა საზოგადოე მიიყვანენ ეს ვაჭვბატონები თავინთ მოქმედებას, რით დააბოლოვებენ მას?

თბილისის ქალაქის გამგეობამ წინადადება მისცა ქალაქის იურისკონსულტს შეასრულოს ქალაქის სახელზე ჩუქებითი აქტი, რომლითაც ზუბალაშვილისაგან შეწირული სახალხო სახლი უნდა ჩაითვალოს ქალაქის საკუთრებათ.

15 ივნისს, თავის სახლის მეორე სართულის ბალკონიდან, გადმოვარდა ბ-ნი ზაქ. ქიქინაძე, რომელიც საშინათ დაშავდა. ქიქინაძე მიხეილის საავადმყოფოში წაიყვანეს; ექიმების სიტყვით იმისი მდგომარეობა საშიშია.

ამ უმაღლ ავით იმყოფება ჩვენი ცნობილი არტისტი ვასო აბაშიძე, რომელიც 30 წელ. მეტია ემსახურება სამშობლო სცენას, სადაც პირველი ადგილი დაიკავა. თბილისის ექიმებმა გაუყვეთს ოპერაცია. საქირა იმისთვის ჰაერის გამოკვლა. სასურველია ჩვენმა საზოგადოებამ მიიღოს მხურვალე მონაწილეობა საყვარელ არტისტის ჯან მთელობის აღდგენაში.

16 ივნისს მოხდა კრება იმ კომისიისა, რომელსაც დაეალებული ჰქნდა წ. კ. გ. ს. გამგეობისაგან ბიბლიოთეკა-მუზეუმის შენობისათვის სახსრის გამოძენა. როგორც გამოიკვია, საზოგადოებას საკუთარ შენობისათვის აქვს 11,000 მან. დასჯირდება კიდევ 25,000 მან. კომისიამ სასურველით აღწერა, რა განზრახული შენობაში აღგილი დაეთმოს საკართველის საისტრუარი-საეტენოგრაფიო საზოგადოებას, რომლის გამგეობასთან ერთად კომისიამ უნდა განიხილოს ყველა საკითხები შენობის შესახებ.

18 ივნისს, თავად-ახნაურთა დეპუტატთა საკრებულოში მოხდა დამუშენებელი კრება ახლად დაარსებულ „განათლების“ საზოგადოებისა. კრებას თავმჯდომარეობდა ქ. ან. წერეთლისა. წაითხულ იქნა საზოგადოების წესდება. ზოგმა გამოსუჯა ის აზრი, რომ მეტია სხვა და სხვა განათლების საზოგადოებების დაარსება, როდესაც არსებობს წ. კ. გ. საზოგადოება, რადგანაც ამით იქსაქსის საზოგადოების ძალები. კრების უმრავლესობა არ დაეთანხმა ამ აზრს და სასურველთა სკნო, რაც შეიძლება მეტი და ფართე გზა მიეცეს კერძო ინიციატივას სკოლების დაარსების საქმეში. მხოლოდ ერთი დაარსებულ საზოგადოებათა მქილრო კავშირი უნდა დაიჭირონ წ. კ. გ. საზოგადოებასთან. ამის შემდეგ მოხდა არჩევნები. გამგეობის თავმჯდომარეთ არჩეულ იქნა ან. თუმანიშვილი-წერეთლისა; გამგეობის წევრებთან: ან. იაკ. პავლიაშვილი, ნინო ბარათაშვილი, ალ. ფაღავა, ნ. ერისთავისა, ვ. მიქაბერიძისა, ეკ. მესხისა კანდიდატებთან: მ. რატიშვილისა, ელ. ბარათაშვილისა და გიორგი ნატრაძე.

თბ. გენ.-გუბერნატორმა დააჯარიმა პატრიოტების გაზ. „გოლოს კავკაზა“ 300 მან.

წარსულ ოთხშაბათს, დილის რვა საათზე, საგუბერნო ციხის ახლო მდებარე ხრამში სისრულეში მოიყვანეს კავკასიის სამხედრო სასამართლოს განაჩენი, რომლითაც ჩამოღრჩობა ჰქონდა ვადანწყვეტილი ვლადიმერ ქელაძეს და კონსტანტინე ჩულკოვს.

გაზ. „ნაეირწყალს“ ფოთიდან ატყობინებენ, რომ 16 ივნისს მოხდა შეტაკება შავ-ქვაზე მომუშავე სომეხ და თათარ მუშათა შორის. დაჭრილა 12 მუშა თათარი, მათგან ორი მძიმედ, და ორი სომეხი მუშა მსუბუქად. დამატირებულია 46 სომეხი. როგორც ფოთიდან ჩერნიავისკის მუშები ატყობინებენ ოსმალეთის საგენერალო კონსულს, მიხეზი შეტაკებისა ის ყოფილა, რა ხაზინები საშუაოს განაწილების დროს უპირატესობას აძლევდენ ოსმალელებს და სომეხებს უარს ეუბნებოდენ.

თბ. გენ. გუბ. ვანკარგულეობით დაიხურა ქართული ყოველ კვირეული გაზ. „ცის ნაში“.

დ. სამტრედიაში, 14 ივნისს, პაპავას სასტუმროში დაიჭირეს ექვთიმე ახობაძე და ვანო ხურცილავა, რომელთაც ვანხევის დროს აღმოაჩინდათ 7000 მან. ყალბი ფული. ორივე დატუსაღებული საგუბერნო ციხეში გაგზავნეს.

რედაქციამ მიიღო რუსულ ენაზე „პოსრედნიკის“ გამოცემანი ე. ელმანოვის შემდეგი წიგნები: 1, „Нашъ огородъ“; 2, „Нашъ плодовой садикъ“ და 3, „Нашъ ягодный садикъ“. აღნიშნულ წიგნებში ჩართულია მრავალი სურათები; წიგნები სუფთათა და ლამაზათაა გამოცემული.

გამოვიდა „ნაკადული“ მოზრდილთათვის № 6; მცირე წლოვანთათვის № 11. ნომერი ჩვეულებრივით სუფთათა და კარგათაა გამოცემული.

რედაქციამ მიიღო „პოსრედნიკის“ გამოცემა: „Молодымъ людямъ и отцамъ для сыновей. Бесѣды о половой жизни человека, начиная съ отрочества“. Е. Шеперда. თარგმანი ინგლისურად. ე. ა. დუნაევისა. წიგნში მოიპოვება საკვირო საზოგადო ცნობები ფიზიოლოგიიდან. წიგნი დასურათებულია.

მოგვივიდა ს. მაკავარიანის მიერ შედგენილი და გამოცემული წიგნაკი: „ვინ არიან ხალხის მტრები სოციალ-დემოკრატები თუ ფედერალისტები?“ ფსი 7 კაპ.

რ უ ს ე თ ი .

სიკვდილი მიუსაჯეს: ვარშაიში—9 კაცს, კრემენჩუგში—ექვს, ეკატერინოსლავში—შვიდს, პოლტავაში—ოთხს. კიევში—სამს, ადესაში—სამს, სევსტოპოლში—ერთს. (არქივ 8. 11. 12. 14. ივნ.)

სიკვდილით დასაჯეს: ეკატერინოსლავში—ექვსი, რიგაში—ორი. კიევში—ერთი, რველში—ერთი. (არქივი.)

ქ. სარატოვში დახურეს ოთხი პრფ. კავშირი.

გენერალ სკალონის მოკვლის განზრახვაში ბრალდებულთა მიუსაჯეს სიკვდილი, რაც შეცვლილ იქნა უფლო კატრავით.

ბელოსტოკის აწიოკების (პოგრომის) საქმეზე სასამართლომ ორს მიუსაჯა გამასწორებელ რაზმში ყოფნა, 13-ს ერთ წლამდის დატუსაღება, ხოლო 15 გამართლა.

მოსკოვში საგარჯიშო მოედანზე (იპოდრომზე) „ნაყინით“ მიირწამლა მოსიერნე პუბლიკის მთელი მასსა; როგორც ქიმიურმა გამოკვლევამ აღმოაჩინა, „ნაყინში“ ვიღაც ბოროტ განმზრახველს ჩაურევია სახარინი და თავისი შუქარი.

ქ. პეტერბურგში ლ. გვ. საპიროთა ბათალიონის სახელოსნოებში კიდევ აღმოაჩინეს ერთი ახალი საიდუმლო საწყობი, სადაც ინახებოდა სხვა და სხვა არჩალი.

ქ. ადესაში თავად შერემეტოვის თავმჯდომარეობით მოხდა მონარქისტთა სიგელი, რასაც ზოგიერთები დიდ მნიშვნელობას აწიერენ.

კოვროვში (ვლად. გუბერნიაში) 40—მდე ბინა გაჩხრიკეს, უმეტესათა სახელმწიფო და საზოგადო დაწესებულებათა ცნობილ მოსამსახურე პირებისა.

ქ. სევსტოპოლში ნახეს ბომბებისა და იარაღის საწყობი.

სრეტენსკის ახლო გაძარცვის ფოსტა: დაჭრილია ფოსტის ორი მოხელე, წაიღეს 4 ფუთი ოქრო 67,125 მან.

მოსკოვის საოლქო სასამართლოს არქივი გაქურდეს: გაიტაცეს ძვირფასი ნივთები.

ტავანროგის ოლქში პასტუხოვსკის მანქანებში გაზის აფეთქებით დაიღუპა 4 მუშა, დაიჭრა სამი.

111 დეპუტატმა განცხადება წარუდგინა პ. სტოლიპინს იმის შესახებ, რომ აუცილებელ საჭიროებათ ცნობენ აღკრძალულ იქნას სამეტალურგო ტრესტის

მონარქისტთა სიეზზე ადესაში გადაწყვეტის შედეგად მოლოზა აღძრან, სადაც ჯერარს, რომ სახელმწიფო სამსახურიდან გადაყენებულ იქნან: გენერალი კუროპატკინი და აღმირალი ალექსეევი.

ბარნაულში მიაგნეს იარაღის საწყობს, სადაც ბლ ომათ

შედგენა და საზოგადოთ ტრესტებზე კანონპროექტის შემუშავება. პრემიერ-მინისტრმა აღუთქვა, რომ მთავრობა ხელს შეუშლის ტრესტის შედგენასო.

ფიქრობდენ, გაემართათ გასულ ოთხშაბათს; ფინლიანდიის სეიმის არჩევნების დღეს საყოველთაო გაფიცვა მოთელ ფინლიანდაში.

იყო შენახული: მაუზერები, ბრაუნინგები, პატრონები და ხანჯლები. დაატყვევეს 5 კაცი.

უცხოეთში.

ამერიკაში ამჟამათ კამპანიაა გაჩაღებული ახალ პრეზიდენტის ასარჩევათ. საარჩევნო მიტინგებში მსურველ

მონაწილეობას იღებს სხვათა შორის ესლანდილ პრეზიდენტის, რუსველტის ქალიშვილი, რომელიც ხშირათ ჩნდება ტრიბუნაზე რესპუბლიკანელთა კანდიდატის დამცველ ორატორათ.

18 ამ თვეს (ახ. სტ.) ჩიკაგოს ქუჩები აახმაურა ერთმა მანიფესტაციამ, რომლის ბიარაღებს ასეთი წარწერები ჰქონდა: „გინდით მ-ნი ტაფუტი?“ არა. — „ის, ვინც ჩვენი გვეკირია, არის ტედი?“ და არა ტაფუტი*.

სპარსეთის შაჰის ჯარს, რომელშიც ალყა შემოარტყა მეჯლისის (პარლამენტ) და ენჯუმენტის (რევოლუციონერთა კლუბს), წინამძღოლობდა რუსი პოლიკენი — ლიხიოვი. ინგლისის და რუსეთის წარმომადგენლებმა შპს მოთხოვეს, რომ დეკონტროლი იქნას აღდგენილი წესიერება. შპსის მომხრეებმა დაატყვევეს მეჯლისის თავმჯდომარე, სახალხო პარტიების ხელმძღვანელ-წინამძღოლები, გახეთის რედაქტორ-გამომცემლები და სხვა მრავალი პოლიტიკური მოღვაწენი.

ტანკების მიზნად შეტაკება საფრანგეთის ჯარსა და ჩინეთის რევოლუციონერთა შორის.

ქ. მიუნხენის (გერმანიაში) სსამართლომ სამ თბილისელ ექსპროპრიატორს: სარა რაიჩს, ახარიანს და კოლომირიანს, რომელთაც ბრალდებულთა 1907 წ. იანვარში ტრენის მოედნიდან გატაცებულ ფულის ვერობაში გასაღება, მიუსჯა ერთი წლით ციხეში დაბატონება.

უხსოვრის პრესა.

ამს წინათ ღონღანში გამართულ ქალების მანიფესტაციას შესხებ (ახ. ჩვენი კვლასი* წინა №-ში მოთავსებული ვორკოშანდენცა) ინგლისის სოციალდემოკრატის ორგანო „justice“ (ივნისის 20 თარიღით) სწერს:

„ქალებ სუფრავისტების (საარჩევნო უფლებების მაძიებელი) დემონსტრაცია დღემინფელოვანი იყო, მან მიიყენა თუ რა დიდი და მოხარული რიყეთა ქალბისა, განსაკუთრებით შეძლებულ და მიღიარ კლასებში, რომელნიც ფიქრბენ, რომ მათი უწყველათ უნდა ჰქონდეთ საპარლამენტო უფლებანი; მან გვიჩვენა აგრეთვე, რომ თუ საშუალება არის, ქალბსაც შესძლებათ დიდი უნარი გამოიჩინონ საქმეში, შესძლებათ ისევე კარბათ, რაბორტო თვით მიმა-კაცებს, ჩაღწენ პრეტენსიაში ბაირალებით და დროშებით და—რომ თვით არისტოკრატ ქალებს (ფემინებელ ლედის)—როცა დაარწმუნებთ, რომ ეს სასარბებლათ მათი ინტერესებისათვის-შესძლებათ მიზართან სწორეთ იმავე პოლიტიკურ მანიფესტაციას, რაც აქამდის ემნათ მხოლოთ „ბრაზს“ მონოპოლია.

სურნაღის ჯრბათ, ამ დემონსტრაციამ უფრო კი ის დაგანახება თუ ცრტა ხაღს რს შეუძლიან გაკეთოს ბერია ფულოთ*. სურნაღა დასიგვისთ:

„ჩვენ სოციალდემოკრატებს რომ გვექონოდა მხოლოთ მეფთიდი იმ ფულისა, რაც დიხარჯა ქალების ამ ორ დემონსტრაციანზე, ჩვენ ყველა სრულ წლოვანთა საარჩევნო

უფლებებისათვის და სრულ დემოკრატულ პოლიტიკურ პროგრამისათვის მივაწყობდით ისეთ სახალხო დემონსტრაციას, რომელიც ერთიანთ დანდღავებ ამ ორივე დემონსტრაციას, მაგრამ ჩვენ სწორეთ ფული გვაკლია“.

ეს შენაშენა ერთბა დამახსიათებელია ინგლისელ მსახეგებს.

როგორც იცით, ამ ზოგად დროს თვით ჩინეთშიც ეგეს ეკადებს რევოლუციონერი მოძრაობა, რომლის ერთი შესანიშნავი შეთაურია სუნ-იატ-სანი. ამს წინათ ამ უკანასკნელმა ტრაიაში წარმოსთქვა შესანიშნავი სიტყვა ჩინეთის ყველა რევოლუციონერების სხელებს და მსიღობალობით. მოგვეყურ სოციართა ადგიანთა, როგორც ეს დაბეჭდილია ფრანგულ გაზეთ „Humanite“-ში. (№ 1514)

რადგანც—ამბობს სუნ-იატ-სანი—მიწის დინასტის პირველმა იმპერატორმა ბარეკა მონგოლები, მან ამით აგრეთვე აღადგინა ჩინეთის ეროვნება; მაგრამ მან ხელუხლებლეთ დასტოვა ძველი რეჟიმი, ამსოლიუტური (თვითმპყრობელი) მონარქია; სამასი წლის შემდეგ ჩინეთს კვლავ შემოესიგნენ, ამ ხელათ მანდნუსები. ეს ბარემოება გვიმტყუებს რეჟიმის სისუსტეთ. მაშ თუ არ იქნა ღრმა და ძირითადი ცვლილება, ისე არ იქნა პროგრესი.

ოდესღაც პოლიტიკურ ცვლილებათა მიზანი იყო ხოლმე ერთი იმპერატორის ნაცვლათ, მეორე აღამიანის წამოყენება. ჩვენ, რევოლუციონერებს, რომ მხოლოთ ასეთი მიზანი გვექონოდა, ჩინეთი დაღუპული იქნებოდა. მაგრამ ჩვენ ქვეყნის აღარ უნდა ვუტყობდეთ, როგორც ერთი აღამიანის კერბო საკუთრებს, ვარდა ამისა, დღეს უცხოელები მისილა ვაწყობდით შესტყობან ჩინეთს. ამიტომ დღეს უფრო მტკიცეთ, ვინემ როდისმე მოვაღიწნებულა ვართ დავამყაროთ სახალხო მართვა-ვაგებოება.

საინტერესია, რომ ჩინეთის რევოლუციონერ მოძრაობას აგრეთვე სოციალისტურთა ხსისათვ ქქონია, ე. ი. მოძრაობას შეაურნო სოციალისტურთა იდეალებით ყოფილან გამსჭვალულია. და ამსთანვე, მათი სოციალისტო ირ ყოფილას მოკლებული ორიგინალობას.

იგივე სუნ-იატ-სანი განაგრბობს:

„მიღიარ და ძღვევამისო ქვეყნებში, რაბორიცი არის ევროპა, ამერიკა და იაბონია, გადასახალბები მთული სიმიდობა აწებს ხალხს. ჩინეთში, სოციალთა რევოლუციონერთა შემდეგ, კერბო აღამიანების მადასახალბ არსადღეს აღარ ექნებათ გამოსახლები. იარსებებს მხოლოთ სამშულო გადასახალი და ეს საგებთ საცემო იქნება, რათა ჩინეთი ვადიქტეს უუმდიდრეს ნაციოთ მთელ დედამიწის ზურგზე. სხვა ქვეყნები გვრასადღეს ვერ მიადწვევენ ჩვენი სოციალისტურ სახელმწიფოს სიმიდობის სიმაღლეს, ის, რასაც ჩვენ განვაზორციელებთ, არ იქნება მიბძავა, პირობით, ჩვენ სხგებს მივებთ მაგალითს. ეგვი არ არის, რომ ჩვენს რევოლუციონერთა მიბძავებ სხვა განათლებული ნაციები. ერთის სიტყვით, მიზანი ჩვენი რევოლუციონისა არის ყველას ბენიერების უზრუნველყოფა...“

გაცხეთის იმავე ნომერში ფარეხია ესება რუსეთის უკანასკნელ დროის შგანულ მდგომარეობას, განწყვეტულ რუსეთსებს, სასხედრო-საყველ სასამროდოგებს შეუბეგულ მოქმედებას, შოდეტაკურ შროტეკებს და დადაბლებს:

„ევროპა ციფოზოკითა აცისტიონებულთ, ვერობა მოაზროვნე თუ ორ აღიმაღლებს მზას აღმფოთებისსა და

*) ტაფუტი და რუ ზვლტიც ორივე რესპუბლიკანელთა კანდიდატები. უკანასკნელი ცნობით, რადგან რუსველტმა უარი მანცხდა ხელახალ პრეზიდენტობაზე, დიდი ხმის უმტყობით პარტიამ კანდიდატთა აირჩია ტაფუტი.
**) საშუალო სახლთა რუსველტისა.

სობრალულისას? ნუ თუ არ მოითხოვს შეწყალებას იმ ადამიანებისათვის, რომელთა დანაშაული მარტო ის არის, რომ სასოწარკვეთლების გამწარებით აღდგენ საზარელი რეჟიმის წინააღმდეგ?

ყველა იმათ, ვისაც მკრღში გული უტყვს, ჩვენ მიგმარათებ მშურავალ მოწოდებით. მთლის ჩვენი არსებით გვევლებით ყველა იმათ, ვისაც კი რაიმე მაგალიე აქვს ევროპის საზოგადოებრივ აზრზე, ეველებით აღიმაღლონ ხმა. იქვეა იმათაც დამ ააშროს კაცობრიობას ეს ახალი საშინელი ვება. მაწამებულ ხალხის პოლიტიკური თავისუფლება და ნაციონალური თვითარსებობა აი რისთვის იბრძოდენ ისინი, ვისაც ეძლე თავს წასდგამია ჯალათის ახრდილი...

სი დადლები შრომეტარულ ევროპის წარმომადგენელი, ხლო ბურჟუაზიული ევროპის წარმომადგენელი ხელუხლებელ, წმინდ ცნებათ აღიარებენ, რომ უცხო სახელმწიფოს შინაურ საქმეებში არ უნდა ჩაერთო; თუმცა იგივე პატივით იბრძოდენ ევროპის უცხო სახელმწიფოს შინაურ საქმეებში, როცა ამას მოითხოვს მათი (ბურჟუაზიის) ეკონომიური ინტერესები და არა რაიმე ჭეშმარიე საქმე.

* *

შინჯაიტების ცენტრალურ ორგანიის „შინჯაის“ ანრილ-შაისის (4-5) წამომიწი მთავარეულია ერთი წერილს, რომელიც აღნიშნავს თუ რა მდგომარეობაშია სომხის სახლი რუსეთსა და ოსმალეთში. შირველზე შენიშნავს, განზაფიფუფებულ მოძრაობის გამოცხადებით იყო, რომ რუსეთის მთავრობამ სომხობას დაებრუნს საეკლესიო მსულები და კოლეჯი. აქვავი, როცაეს რეჟიმა გამრეილდა; სომეხთა სკოლებს ელეს იკიეუ მდგომარეობა, რომელშიც იყო იგი ცდიდინის დროს.

სიერე ჟურნალი ეხება ბურჟუაზიულ ინტელექტუალს:

„და როდესაც სომხის მდამიო ხალხი ამკვარ მდომარეობაშია, რა ფიქრობს სომხობის ის ნაწილი, რომელიც ტრაზახით ხალხის სახელით ლაპარაკობს ყოველ ეპოქა: ისინი მიპყლიან კულტურულ განვითარების საქმეს, იგინი ფიქრობენ ხელოვნების განუფიქრებებისათვის, და სხვა, იმ დროს როდესაც ჭლავენ იმ ხალხს, რომლის კულტურის და განვითარების სახელით ლაპარაკობენ, ამ ახალგაზღვობას უყვარს მხოლოდ კარგი სიტყვების თქმა და როდესაც დრო მოითხოვს, რომ მსიევა საქმედ გადაიქცეს, იგი ყურყმანს დაიწყობს და კაცობა დაეკარება. ხელიდან მიგდის, იგილიტება მთელი მდამიო ხალხი; მას წინ უღბას სიმშობილი, დიდ კაცის მსულები, სულთანის ბანაკი და აღროს სომხის „დიდი თქვი და არაწილი“ ახალგაზღვობა, და შეივრეული ვულით აცეთებს ერთ დიდ საქმეს და ამ დიდმა საქმემ გველენა უნდა იქონიოს მთელ სომხობის ბედ იღაზზე. ეს არის საკათოლიკოსო არჩევნები.“

ჩვენი „სამდელო“ ახალგაზღვობა ჯერ სომხურ „ოავის ნაეკავით“ ცდილობს დროების უკან დაბრუნებას და სამდელოების კათის ქვეშ შესვლას: მას არ უნდა ვაგოს, რომ იგივე სამდელოებაა, რომელიც დანაშრებას უწყებს ძალმოპირებას და საზოგადოთ ხალხის წინააღმდეგ მოქმედობს. სიტყვებთან მოთამაშე ჩვენი ზურჯავა ახალგაზღვობისაზან სხვას არც უნდა მოვლოდენ. ეს ინტელექტები ვერ ინფლებენ იმათ, რომელნიც ხანდახან მათ პირბაღებს ხდის და სანარტოლიანთა დასძახის—თქვენ უნამუსო ფილისიფიკატორები ხართ, რომ თქვენ დაპარაკობთ ხალხის სახელით სურათით იმ დროს, როდესაც თქვენ იზმისათვის, თქვენ მოსველებისათვის, იმ დროს ექსპლუატაციისათვის ჰყიდით იმავე ხალხს.“

სახელმწიფო ღუგა.

11, 12 და 13 ივნისის სხდომაზე ღუმამ განაგრძო კამათი სახალხო განათლების სამინისტროს ხარჯთაღრიცხვის შესახებ. წარმოსთქვა ოპოზიციის საპასუხო სიტყვა განათლების მინისტრმა რომელსაც აოცებს, როგორც პედაგოგის ის გარემოება, რომ ღუმეში სიტყვების წარმოთქმის დროს ოპოზიციის ორატორები სულაც არ ფიქრობენ იმაზე, თუ რა გავლენას მოახდენს მოსწავლე ახალგაზღვობაზე მთავრობისადმი მათ მიერ გამოთქმული საყვედურები და არ ცდილობენ ამ მოსარებით თავი შევიკონო. მინისტრი აცხადებს, რომ მან მხედველობაში მიიღო ღუმეში განოთქმული სურვილები და საქიროებანი მარა, მს დღეს არ ძალუძს დუმის მიერ არც ერთ დაყენებულ კითხვებზე პასუხი გასცეს, ვინაიდან, მისი აზრით, ამის ნებას საქმის გარემოება არ აძლევს. მაგალ. ამბობს ის, რა შეუძლია ვიქვა ინროოდცების „საშოკლო კითხვის შესახებ? ჩვენ წინამე წარმოდგენილია გადასაკრებელი პოლონეთის, ბურიატების, მუსულმანთა და სხვათა კითხვები, რომელთა ასე თუ ისე გადაწყვეტას ჩვენ მუდამ ვფიქრობთ, მარა აქ ამაზე ლაპარაკი უდროეოცაა და უსალოცო. დასასრულ ორატორი დებ. მელიტოკვის საველისხმოთ ამბობს რომ პროფეს. შვარცი ე. ი. თითონ. მინისტრი არ გამოცვილია, ის წინაითე კანონიერების მომხრე იყო და ესლუ კანონის მტკიცე დამცველი იქნება. (ტაშისუკრავენ მარჯვნიდან).

კამათის შემდეგ ღუმამ ხარჯთაღრიცხვა მუხლობით განიხილა და მტეროდენი შესწორებით დაატკიცა კიდევ. სოციალ-დემოკრატიულმა ფრაქციამ განაცხადა: თუცა ის განათლების გავრცელების მომხრეა, მარა, რადგანაც სამინისტროს დღეს არც გარკვეული გეგმა აქვს შემუშავებული მოქმედებისთვის და არც შეუძლია შეუდგეს შოკლის განახლების საქმეს, კენქის ყრის დროს თავს იკავებს და ხმას არ აძლევს.

13 ივნისის სხდომაზე ღუმამ განიხილა სამი კანონპროექტი: ორი ფოსტატელეგ. მოსამსახურეთა ჯამაგირების მომატების შესახებ და ერთი ელადივისტოცურუვის რეისის დაარსებისა. სამივე უცვლიათ მიიღო.

16 ივნისის სხდომაზე რამდენიმე წვილი კანონპროექტის დამტკიცების შემდეგ შეუდგა კამათს იუსტიციის სამინისტროს მიერ წარმოდგენილ კანონპროექტის შესახებ. კომისიის მომხსენებელი ანტონოვი აცხადებს, რომ კომისიამ საქიროთ სწრა კანონპროექტის მიღება და მისი განხორციელება; ის შეეხება მოსამართლის უწყების მოსამსახურეთა ჯამაგირების გადიდებას. კომისიის აზრით ეს სამართლიანია, ვინაიდან სასამართლოს მოხელეთ (ჩინოვნიკებს) დღესაც ისეთივე ჯამაგირი აქვთ დანიშნული, როგორც ამ ოროცი წლის წინანთ ჰქონდათ, მაშინ როდესაც ცხოვრება 50% გაზვირდა. ამიტომ კანონპროექტის ძალით უფროს მოხელეთ უნდა მიემატოს 15-20% მდგამაგირი და უმცროსებს კი 50% მდგ.

იუსტიციის მინისტრი თავის სიტყვაში იცავს კანონპროექტს და სხვათა შორის ამბობს, რომ „თუ სასამართლოს ჩინოვნიკებს ჯამაგირი არ მიემატა, ისე შეუძლებელია შეინარჩუნოს რუსეთის სამართალმა ის მშვენიერი თვისებები, რომლებიც გამოხატება მის უნდაგრობასა და პატიოსნებაში“ (ტაშისუკემა მარჯვნივ და ცენტრში). მინისტრის წინააღმდეგ ილაპარაკა

მემარჯვენე გლახმა დებ. დგორიანინოვმა, რომელმაც განაცხადა: ჯერ გააუმჯობესეთ გლახთა და მუშათა ნივთიერი მდგომარეობა და მერე შეუდევით ჯამაგირების გადიდებას. (მარჯვენე იკონიან და ყვირიან: „ეჰე, ისე დაიწყო!“ მარცხით ტაშის ცემა და ძახილი: „ოჰო, მემარჯვენე გლახი მარცხით მიდის.“)

გლახ დგორიანინოვის საწინააღმდეგოთ დებ. **შუღიანი** ამბობს: მემარჯვენეთა ფრაქცია **სულაც არ ეთანხმება** თავის თანააწვერს დგორიანინოვს და აცხადებს, რომ ის წახარის მიცემს კანონპროექტს, რადგანაც მას იგი მეტათ სავრო საქმეთ სცნობს.

ხმის უმეტესობა დუმამ კანონპროექტი მარალაც მიიღო და გადასცა სარედაქციო კომისიას.

ამავე დღის საღამოს სხდომაზე დუმამ განიხილა ფინანსთა მინისტრის განცხადება **200 მილიონი მანეთის სესხის შესახებ**. ფინანსთა მინისტრის სიტყვით, სახელმწიფომ რომ მიმდინარე წლის ხარჯები დაფაროს, ამისთვის საჭიროა აუცილებლათ ისეხოს წლის ვალდებულ 200მილიონი მან., რითაც ის დაფარავს „დემოციტს“. მინისტრის წინააღმდეგ ილაპარაკა სოციალდემოკრატიამ **დკპ. პედეკალინი**, რომელმაც თვისი სიტყვა დასარულია შემდეგი განცხადებით: სოციალდემოკრატიულ ფრაქციას არ ძალუძს ხელი შეუშალოს სესხის აღების დადასტურებას დუმის მხრივ, მარა ის თავის მოვალეობათ ცნობს, რომ დუმის ტრიბუნლიდან გააფრთხილოს მაინც თავისი ამომრჩევლები ამ სესხისაგან. (ტაშის ცემა მარცხნივ, ხმაურობა მარცხნივ და ცენტრში). სოციალდემოკრატებისა, ტრუდოვიკების წინააღმდეგ **დუმის უმრავლესობამ 200 მილ მან სესხი დაამტკიცა** და სახელმწიფო საბჭოს გადასცა.

* *

ღამის ბინდ-ბუნდი დააწვა არეს, ცის სქელი ნილი გადაფარა, ტყე აკეწესდა და გამოძახილა მთის ღრანტებში გაღიხარება.

სინათლის სხივიც არასათ მოსჩანს, ირგვლივ ყველაფერს წყვდიადი სწურავს, არც ვარსკვლავები მოციკიმებენ ცის კაბადონზე, არც მთაზე სკურავს.

მკედრული სიჩუე გამეფებულა, გულ-ჩათხრობილათ ყველაფერს სძინავს, მხოლოდ უღრანი ტყე მთის უბეში გულუწებუთულად კენისის და გმინავს.

მთის ნაკადულსაც თვისი ხმაური პირზე აკედება რაღაც ლულულუდათ. ასწლოვან ხეთა გრძელი ტრატები გადაქჷსოვიან მის თავზე თაღათ; წმინდა ტალღები გაკაპასებთ ამართულ ზღუდეთ ზედ აწვივებინ, სურთ, გაანაგრიონ და კლდეთა ძირებს თავგამეტებით ენარცხებინ...

მაგრამ კრბებიან ისევ წვეთები, ახალ ტალღებათ თავსა იყრიან

და განაგრძობენ ზედიზედ მისვლას, გასაქირის წინ ქედს არ იხიან!

და იმედ აქეთ, რომ გაანგრევენ: გასწმენდენ თავის გზა-სავალ არხსა! შენ კი რად უკრთი, ცხოვრების შეილო, დღეს პირ უკუღმართ ცხოვრების ჩაბნასა?!

მედგრათ ცვეთე იმის სახელურს, რომ შეუბრუნო მის ტრიალს პირი და გულს ფიქრადაც აღარ გაივლო უიმედობა და გასაქირი!..

5. ზომლეთელი.

პროვინცია

სამეგრელო. არსად ჩვენს ქვეყანაში ისე ცუდათ არ არის დაყენებული საზოგადო კულტურულ-განმანათლებელ დაწესებულებათა (სკოლები, ბიბლიოთეკები...) საქმე, როგორც სამეგრელოში .. სკოლებს ხალხი რაღაც ჩინოვნიკურ-ბიუროკრატიულ დაწესებულებათ სთვლის და ახლოს დიდის კრძალვა-მორიდებით ეკარება. ჩინოვნიკ მასწავლებელთა ასაგვარი უწყსოვბას ხომ საზღვარი არა აქვს. მხოლოთ ამ ბოლო დროს ქართული ენის სკოლებში შემოღებისა და გვრეთ წოდებული საშრუნველის დაწესებისათნ ერთად ზღბიცი ნელნელ უახლოვდება სკოლას და სცილიობს რამოდენიმეთ მის ვადემოკრატების გზაზე დაყენებას; თუმცა, სანამ არსებული პირობები უცვლელათ რჩებიან, ეექვობ, რომ ამ მშობითაც ვადადგმულ იქნას რიმე სახირო ნაბიჯი. ბიბლიოთეკა-სამკითხველოების სხენებაც კი არ არის აქ. თვით ისეთ ცენტრში, როგორც ქ. ზუგდილია, სამკითხველო კი არა, ჟურნალ გაზეთსაც თითო იროლო კაცი იყრის და იმასაც უმთავრესათ ოფიცოზურ **Кавказ-ს**. ზუგდილეთი მოქალაქე თავისუფალ დროს ლოტრისა და ბილიარდის თამაშში ატარებს. არის ერთი წიგნის მაღაზია, მაგრამ გაზეთის ქონებას შიგ, როგორც თვითონ მაღაზიის პატრონი აღიარებს, დნაშაულობათ ყოფილა მიჩნეული. მიუხედავათ საქმის ასეთი მდგომარეობისა, ჩემის აზრით, საქმარისია ცოტა მონდომება, რომ იმ წრეულ სურვილებთან ერთათ, რომელიც ხალხში არის, მდგომარეობა სულ მაღე შეიცვალოს სასიკეთათ. აქ განსაკუთრებთი საჭიროა, რომ მეტი ყურადღება მივაქციოთ დედა-ენისა და სამშობლო ლიტერატურის გავრცელების საქმეს. იმ კერპულმა დაფინებამ — „მეგრელები ქართველები არ არიანოა“ — თვით მეგრელთა მამაკაცი პროტესტისა (თუმცა ისკარიოტელი აქაც ბლომათ იყა) და ჩვენი პრესის გამოსარჩლების მეოხებით უკვე დაჭკარა ფხის, რაღცა აღინიშნა, სხეთა შორის, მთავრობის მიერ სკოლებში ქართული ენის სწავლების ნებადართვით. მაშ, ასე! დროა, რომ აქ, ამ ნიადაგზე დავიწყოთ მეშობა!

მერმე და ვის ცვალებამ ამ საქმეში შევი მუშაობის გაწყვეტა? თავისთავით ეხადია,—სოფლის მასწავლებელთა იმ ელემენტს, რომლის სულითან და გულითან ახლია ეს საკითხი; საზოგადოების იმ ნაწილს, რომელსაც ესმის თავისი პირნათელი მოვალეობა ხალხის წინაშე, თუმცა სამწუხაროთ ასეთი პირები აქ ძლიერ ძვირია, მაგრამ ზღვაც ხომ წვეთებისაგან არის შემდგარი!

ამ უკანასკნელ დღეებში ს. ცაიშვილი (ზუგდიდის მასწავლებელი) ადგილობრივმა ინტელიგენტურმა წრემ განიძრახა წიგნთსაცავ-სამკითხველოს დაარსება. მოწვეულ იქნენ ყველა ისინი, ვინც კი აღნიშნულ საგანს პატივს სცემდა; ხალხი მზურვალე თანაგრძობით შეხვდა საქმეს და იქვე, იმავე კრებაზე, შეგროვილ იქნა საკმაო თანხა, რომლითაც გამოიწერეთ 10-15 სხვა და სხვა ჟურნალ-გაზეთი. ამ ნაირთაჩაყვარა საძირკველი ცაიშის სამკითხველს! წიგნთსაცავის სიტყვიდან საქმეზე გადატანა კი გადაწყვეტილია მომავალ სექტემბრიდან. სხვათა შორის ადგილობრივი მღვდელი—მ. ზოსიმე მაქატარია ჰპირდება საზოგადოებას ბიბლიოთეკისთვის ნებადართვის აღებას, საკუთარი შენობის აგებას და მუდმივ ნივთიერ დახმარებას. იმედა სხვა და სხვა დაწესებულებანი თუ კერძო პირები არ დაიხარბენ დახმარების გაწყვეტას ამ სიმპატიურ საქმეში! დახმარებას მოგავაზრდებენ ამ აღკვეთა: **Г. Зугдиди, провизор Илья Константинович Мейнаргія, в д. е. Цаиши.**

ნარ-ქან.

სასოცადლო განათლების კურსები სსახლსო მასწავლებელთათვის.

დიდებული საქმე „განათლებისათვის“, სამოციან წლებიდან დაწყებული, უნდა დამთავროს ჩვენი დროის თაობაზე. სწორედ ისე, როგორც ნახევრითი საუკუნის წინათ, იმ მომენტში, როდესაც „გაფუცდა ვეებერთელა ჯაქვი“, რუსეთის საზოგადოების წინაშე ხელახლა წარსდგა დიდი პრობლემა საყოველთაო სახალხო განათლებისა; სწორედ ისე, როგორც ბატონ-ყმური უღლის დამსხვრების ბრწყინვალე ეპოქაში, ეხლაც სწრაფათ ირინა თავი საზოგადოელ და კერძო ინიციატივამ სახალხო განათლების საქმეში და მთელი ყურადღება სახალხო მასწავლებლისაკენ იყო მიმართული, დღესაც ისტორიულმა მომენტმა ახალი ძალით წამოაყენა კითხვები სახალხო განათლებისა, და კულტურული მისის სახალხო მასწავლებლისა ფართო მცხოვრებთა მისსაში იქნეს თავის განსაკუთრებულს მნიშვნელობას.

ბევრი სხვა და სხვა გვარი დევნა, შევიწროება, უსამართლობა, წვალება და ტანჯვა განიცადა საწყალმა მასწავლებელმა უმეტეს რეაქციის ბნელ დამეს, როდესაც მრავალწავლებელ კვყანას მძიმე ლოდათ აწყვარევიმი პობედონოსკევისა, რევიმი, რომელიც უკვ ეჩავ-

სენა სამარეში თავისი სულის ჩამდგმელით და შექმნელით, და თუმცა თავადღებული მუშაყი ხალხის, მასწავლებელი, ამ ბნელ დღეებშიაც არ იცილებდა ხელიდან იმ მნათობს, რომელიც მას შეძლების დაგვართ შექმნდა იქ, სადაც მეფობდა სასტიკი „უფლება სიბნელისა“,—მაგრამ მაინც ხშირად ხვდებოდა მას ქედის მოხრა და დამარცხება უთანასწორო ბძობლაში იმ ოფიციალურ პირებისა, რომლებიც შეგნებულად აკისრებდნენ შკოლას კლერიკალურ-პოლიციურ ფუნქციებსა და ტენდენციების აღსრულებას.

ეხლა, როდესაც ძველი სკოლა თავის ტენდენციით ქრება, როცა ხალხში დიდებული განმანათლებლებელი მოძრაობის გავლენით, გაიღვიძა შეგნებამ,—მოწინავე საზოგადოების მართებს აავსო თავისუფალი, ახალი შენობა, პირველ-დაწყებით სკოლისა.

მაგრამ განახლებული სკოლის შესახებ კითხვის დამა ნიშნავს შეგნებთ მასწავლებელს, მის ყოფა ცხოვრებას. დევნილი, როგორც თვით შკოლა, ჩვენი სახალხო მასწავლებელი იყო აქამდის და არის დღესაც მუშა რუსეთისა და თავისი სამშობლო კულტურისა. მივიწყებული მიღწეებულ ცხოვრების უდაბნოში, ქალაქის კულტურას დაშორებული, სახალხო მასწავლებელი ატარებდა რუსეთში მძიმე ჯგვარს განმხოლოებული, განმარტებული მასწავლებლობისა.

ჩვენ ვიცით რა პირობებში უზღებოდა მას მუშაობა. მასწავლებელთა სიღვრები, კურსები და ყოველგვარი ორგანიზაციები სისტემატიურათ იდევნებოდა მთავრობის მიერ. მატერიალური მდგომარეობა ნებას არ აძლევდა მას გზრუნა თვით-განვითარებაზე, ცოდნათა შექმნაზე; მამასწავლებელთა ბიბლიოთეკები სკოლებივით წარმოგვიდგენდნენ უმეტეს შემთხვევებში სანიმუშო კოლექციებს ყოვლად უფარგის წიგნებისას. „სიბნელის სამინისტრო“, როგორც უწოდებდა ჩვენს სახალხო განათლების უწყებას კარაშინი, ყოველგვარ ზომებს ხმაობდა, რათა განვითარებული მასწავლებელი „გარეშე გაღვინისაგან“, და სრულიად მოეწყვიტა იგი საზოგადო, პოლიტიკურ ცხოვრებას...

ადილი ასახსნელია, რომ ასეთ გვარ პირობებში, თუ მივიღებთ მხედველობაში კითხვების სირთულეს, და სხვა და სხვაობას, რომელსაც თვით ცხოვრება უყენებს წინ განახლებულ შკოლას და ხალხს,—კითხვა სწავლის შექმნისა და ცოდნათა გავრთობების შესახებ მასწავლებელთა შორის ღებულობს საველისხმეირა სერიოზულ მნიშვნელობას. საქმე იმაშია, რომ სახალხო მასწავლებელს ძალა უნებურათ ხვდება გახდეს დღეს კულტურულ ცენტრთა სოფელში. მას ყოველი თანამედროვე კითხვებისა და ცხოვრების სხვა და სხვა მოვლენათა ასახსნელათ მიმართავს არა მარტო შკოლის ახალგაზდობა, არაჲდ მთელი სოფლის უსწავლელი ხალხი აი, რატომ მართებს მასწავლებელს იზრუნოს თვით-განვითარებაზე, თვით-განათლებაზე, ცოდნათა გავრთობაზე...

კეთილი და პატიოსანი, მაგრამ ვინ უნდა შეუწყოს ხელი მასწავლებლის სულიერ განვითარებას, ვინ უნდა დაუწყებოდა ამ ეკლიან სარბილზე მოღვაწე მუშას კულტურული მოთხოვნები? სახალხო განათლების საშინისტრომ? თუ გავიხსენებთ იმ ზომებს, რომელსაც განათლების საშინისტრო თვით ადმინისტრაციასთან ერთად ლებულომს ყოველ გვარ მასწავლებელთა მხრივ გამოაშინაოე თავისუფალ ინიციატივის ჩასაქრობათ; თუ გავიხსენებთ წარსული წლის მოსკოვის საზოგადო განათლების კურსების თავ-გადასავალს, იმ სამარცხენო როლს, რომელიც იკისრეს მისკოვის სახალხო სკოლების დირექტორმა და ოლქის მხარუნველმა პოლიცისთან შეთანხმებით კურსების დახურვის საქმეში, ამავე ხასიათის თავგადასავალს, რომელიც განიცადა მოსკოვშივე გამოართულმა პედაგოგიურმა კურსებმა დროებით მუშაობის შეწყვეტით; თუ მივიღებთ მხედველობაში აგრეთვე იმ შიშს, რომლითაც ადვოკატი იხსნა სახალხო სკოლების დირექცია უყურებდა ვიწრო ფარგალში მოთავსებულ მასწავლებელთა სივრცებს, რომლის მიზანს შეადგენდა პროგრამების გადასინჯვა, — და სხვა მრავალ ასეთს ფაქტებს, — მაშინ ნათლათ შეგვეძლება გავითვალისწინოთ, რომ ჩვენი „სიბნელის საშინისტრო“ ძველებურ ჩვეულებას არ დაავდებს და მასწავლებელთა განვითარების საქმეში ძლიერ ცოტა შრომას და დეაწლს დასდებს ან სრულიად ყურადღებას არ მიაქცევს...

ერობათა და ქალაქთა თვითმართველობებმა?

აი სწორეთ ვინ უნდა მოჰკიდოს ხელი და წინ გაუძღვს დღეს სახალხო მასწავლებლის კულტურულ საქმეს: ქალაქისა და ერობის თვითმართველობებმა უნდა მისცენ საღსარი, საშუალება მასწავლებელთ ისარგებლონ პედაგოგიურ და საზოგადო განათლების კურსებით, რომელთაც ავტო ორი წელიწადია სისტემატიურათ მართავენ რუსეთის განმანათლებელი საზოგადოებანი: პედაგოგიური საზოგადოებები, სახალხო განათლების ლიგა, ურთიერთშრომის დამხმარე საზოგადოებანი და სხვა; თვითონ საკუთარი საშუალებით მართვენ სპეციალურ პედაგოგიურ კურსებს და ხელს უწყობენ მასწავლებელთა გონებრივად და ზნეობრივად ამაღლების საქმეს. ამ მხრივ მაგალითი გვაჩვენა შარშან ვორონეჟის ერობამ, რომლის ინიციატივით სრულიად რუსეთის სახალხო განათლების ლიგის მოსკოვის განყოფილებამ ზახვულის კანიკულზეზე გამართა საზოგადო განათლების კურსები და ამ კურსებზე თავის ხარჯით გაგზავნა 70 მასწავლებელი; წელს იგივე ერობა თავის საკუთარი ხარჯით მართავს სახალხო მასწავლებელთათვის საზოგადო განათლების კურსებს. ვორონეჟის ერობას არ ჩამორჩენია ოდესის, იაროსლავის, პერმის და ზოგიერთი სხ. გუბ. ერობები, რომელთაც შარშან საშუალება აღმოუჩინეს თავიანთ მასწავლებელთ და მისცეს მათ შეძლებოდა ესარგებლნათ ლიგის მიერ გამართულ კურსებით; ერობებს მიზამქს ქალაქის თვითმართველობებმა,

მაგ. ბაქოს, ქუთაისის, ბათუმის, თბილისის, ოდესის, ორენბურგის, და შეძლებისდაგვარათ ხელი გაუმართეს მასწავლებლებს ამ სიმპატიურ საქმეში. მაგრამ ზვერმა ისარგებლა ასეთი კურსებით? — 5,500 კაცმა მთელ რუსეთის იმპერიაში.

ეს ხომ ერთი წვეთია ზღვაში. მერე ამ 5,500 კაცში 2% არ შეადგენდნ საშინისტრო და სამრევლო სკოლების მასწავლებელნი, ასე რომ 97 გუბერნიდან 34 გუბერნიას, რომლებშიაც ერობებია შემოღებული, წილადა ხვდა ცოტოდნად მაინც ხელი გავმართა მასწავლებელთათვის ცოდნის შექმნის და გაფართოვების საქმეში, დანარჩენი ნაპ გუბერნია კი, რომელთათვის ბედს ერობები არ ურგუნებია, მოკლებული შეიქნა საშუალებას გავგზავნა მასწავლებელნი საზოგადო განათლების კურსებზე, ან თვითონ გავმართა კურსები. და ეს ასეც უნდა მომხდარიყო, რადგან დირექცია და ენარქიალური პედაგოგიური საბჭოები პრინციპიალურათ წინააღმდეგნი იყვენ და არიან ყველა იმისი, რაც მისცემს საშუალებას მასწავლებელთა შეკავშირების საქმეს, მათ ერთათ თავის მოყრას და სხვა... მაშ ვინ უნდა იზრუნოს მასწავლებელთა უმრავლესი ნაწილისათვის?

კ. ოზგელი.

* *

ჩუ! სენა! გესმით? სულის მქეჯნი
 დამღონებელი—
 ეს ზარის ხმაა შავი იშბის
 მარად მიხრობელი.
 პაერს მოარღვევს ცნობილ-გლოვის
 საგალობელი.
 მოასვენებენ! ცხედარს მოსტირს
 დედა, მშობელი.
 ძაძით მოსილი მისი ცოლი
 ქმარს ვანშორებულს
 გმინვით და ოხვრით ცრემლებს აფრქვევს
 გავს გაციტულს.
 ქულები, ხალხო, პატივ ესცეთ
 მიცვალეულსა.
 გამოეფთხოვით! საშუადამით
 მიძინებულსა.
 მუშის ნეშტია ჩამომღნარი
 შრომის ტრაპეზზე;
 უკანასკნელად სხივით ამკობს
 დიდებული მზე.
 დიდხანს ვიღოდა იგი ეკლით
 მოფენილ გზაზე,
 იმედით სავეს აზროვნობდა
 ტკბილ მოზავილზე.
 არრას წინაშე არ დრკებოდა,
 თავისუფლებას

ათაყვანებდა, მით ებრძოდა
 დუბჰირ ცხოვრებას.
 ის ცხოვრების ევლს თვის დანახეულ
 სისხლით ჰღებავდა,
 ოფლით და კრემლით მიღიარებ ხროვას
 დღახანს ჰკვეთავდა.
 დღეს კი, სდუმს იგი! უძრავად წევს
 თეთრ კუბოშია,
 განშორდა ყოველს! აღარც სცივა,
 აღარცა ჰჰია.
 გუშინ მეტყველი, დღეს უტყვია
 საბრალოს ვნა.
 შესწყდა, აღარ სცემს გრდემლს ზრიალით
 მისი მარჯვენა,
 განისვენენ, ძმავ, ჩვენს შავ-ბედთან
 ბრძოლით დაღლილი,
 კენესით და გმინვით სხვის საღონენად,
 მუშავ შობილია,
 დედის კრემლებით, სიღარიბის აკენით
 აღზრდილია,
 მხოლოდ მანქანის საფლეთობორცად,
 ძმავ მოვლენილია!
 აწკი მშვიდობით დღე-ღამე ჯავთით
 ღონე დაცილია,
 სამაგიეროთ შხამ-ნადღევით
 გამოკვებილია.
 იძინე ტბილია! უშოთიველად
 მთლად მოქანტულია,
 ლუქაზე ზრუნვით შავ-ფიქრთღვლევით
 მარად ტანჯულია!..

გ. ქუჩიშვილი.

თეატრი. 1908წ.

ამ დღეებში თბილისის ესტუმრა ქუთაისელ არტის-
 ტა დასი, ბ-ნ ვლ. ალექსი-მესხიშვილის მეთაურობით,
 არტისტულ საზოგადოების თეატრში გამართეს ოთხი
 წარმოდგენა.

შაბათს, 14 ივნისს, წარმოდგენეს კოსორატოვის
 პიესა „გვაზაფხულის ნიადღვარი“, კვირას შალომ აშას
 პიესა „შურისძიების დმერთი“, სამშაბათს არტისტ ვლ.
 ალექსი-მესხიშვილის საბუნდესისო დიმოვის პიესა „ისმინ-
 ნე ისრაილი“¹⁴ ხუთშაბათს არტისტ ვასო აბაშიძის სასარ-
 გებლოთ კოლიშკოს პიესა „მოსაქმენი“.

ყველა ეს პიესები თანამედროვე ცხოვრებიდანაა
 აღებული. ხემა დღევანდელ საზოგადოების საქირ-ბო-
 როტო საკითხებს. ამ პიესების შინაარსი აღსაცნავა
 ძლიერის დრამატიზმით, რაიც ხელოვებებით არის დახა-
 ტული. სუსტია მხოლოდ პიესა „მოსაქმენი“.

ჩვენ იშვიათად გვიჩანავს ქართულ სცენაზე რე-
 ლების ასრულება და ანსამბლი ასე შეთანხმებოდეს პიე-

სის ღირსებას. ყოველი არტისტი დიდი როლების ანს-
 რულეზობიდან პატარამდე თავის ადგილს იყო და სინ-
 დისიერათ ასრულებდა თავის როლს

ერთი სიტყვით ქუთაისელმა დასმა დაგვანახვა, რომ
 ისეთ შევიწროებულ პირობებშიც, რომელშიაც იმყო-
 ვებდა ქართულა წარმოდგენების საქმე, შეიძლება წარ-
 მოდგენა საინტერესო გახდეს და საზოგადოება მიიზი-
 დოს. მთელი დასი დიდი მაღლობის ღირსია, რომ იშვი-
 ათი ესტეტური სიამოვნება გამოგვაცდევინა. კერძოთ
 უნდა მოვიხსენიოთ, რომ ბ-ნი შალიკაშვილი უკვე სა-
 პატიო ადგილს იკვირს ქართველ არტისტთა შორის. ის
 მიუცილებლათ ნიჭიერი არტისტი. ქ-ნ ჩხეიძეს წრფე-
 ლი და რეალური თამაშება გულის სიღრმემდის სწვლება
 მაყურებელს. ქ-ნი დავითაშვილი, თუ შრომასა და მეცა-
 დინეობას არ დაზოგავს, უეჭველათ გადიქცევა ქართულ
 სცენის ვარსკვლავათ. ბ-ნი ვლ. ალ.-მესხიშვილი მოგვა-
 გონებდა მთელ მსოფლიოში სახელგანთქმულ არტის-
 ტებს... ამ წარმოდგენების მთელი კვირა იშვიათი დღეე-
 ბი იყო ქართველი სათეატრო ხელოვნების ისტორიაში.
 მაგრამ ქართველი საზოგადოება მაინც ძალიან ნაკლებათ
 დაესწრო ამ წარმოდგენებს. პარტერის თითქმის მეტი
 ნაწილი ცარიელი იყო ხოლმე. მიზეზი კი-როგორც გა-
 მოირკვა-ის გახლავთ, რომ ქართველი საზოგადოება
 თავის საყვარელ არტისტის ბ-ნ ვლ. მესხიშვილისადმი
 აღვიხილა გასაგები გულის წყრომით, რასაც პოეტი
 ასე გამოისთქვას:

„ნეტა ვისთვის შენ კისკისობ, ვისთვის იჩენ ღვითურ
 ნიქსა?“

შენი რაა, რომ ამშვენებ შენს დამღუპველ ოსმაღეთსა?
 შენს სიპარდესს, სიჩაუქეს ქართლი შენი არ დაჰყურებს,
 ხალხი შენი თავის ქებით ჰბატუს გულს არ გახალისებს!..“

სასცენარეობი.
 სპასტიო.

ერთა უცხოელი კორესპონდენტის სიტყვით, როდესაც
 ამ ცოტა ხნის წინეთ შჰჰამ მჰჰამეტ-ალიმ მიიღო ჰარდაშენ-
 ტის დეპუტაცია, მან მძღვრათ მოქრეული სელი დაჰჰკარ
 სმდის ტარს და სთქვა: „მსხვადით მოაბთეეს ჩემსა წინაშ-
 რემს თვისი სსმფლობედა; არ იფიქროთ, შე დაქსოთმ ჩე-
 ლა ბრძანებლობას უფლებები ასე, რომ არ ვგვადო მსხვდის
 ძადა.“ უკანასკნელა დეპუტეა თეირანდან (იხილეთ ა) ნომ-
 რის უცხოეთი) გუ-ჩეუქუს; რომ შჰჰა შეუდგა თავის მუქა-
 რის განხორციელებას. ისინი გვეუბნებთან, რომ შჰჰის მორ-
 ჩილ ჯარს და შეჰჰასისს შეიარაღებულ მოქრეთა შორის
 განაღებულა ბრძოლა თეირანის ქუჩებში.

შჰჰარა, კონტრ-რეფოდაიუციის ხსად გვლაშქრესს მოჰ-
 ვეება უფოთ შორს გამარჯვება; ვიწერ გასული წლის დეკემ-
 ბრის კონტრ-რეფოდაიუციის. შჰჰამ თავის ვეუტობათ ჰარ-
 დაშენტი იმ თავათეე ჩაყენა ისეთ ჰარობებში, სადაც შე-

უძველესი იყო მიქაელმა. ზარდამურს ან მოგზოვებს თან ვარს იხილავდა ზარდამურს, რომელსაც შეეძლო სხვადასხვა კომპლექსის ან ნაბოლოების როლის თამაში. მას ან შეეძლო მასხარების რამე გაუმჯობესება სხვადასხვაგვარად, რომელიც განაგრძობდა მას-ვე-დინის დროს ადამიან-ტრანსფორმაციის ადგილ წახსნილობით. მეჯლისი შეეცადა სხარეთის ფინანსების გაუმჯობესებას ნაციონალურ ბანკის დაარსებით, მაგრამ ვერაფერს გახდა.

ბანკისთვის საჭირო თანხა ხელის მოწერით ან შესვლა. დღევანდელ ზარდამურს გარდა სხვის შესვლა შეუძლია არც კი შეეძლოს იფიქროს. აგრე სხვანაირად ცნობა. ან იყო საჭირო იყო რეფორმებისათვის, ან იყო ფული ჯარის კაცთათვის გასაცემის მისცემთ, ამას კი ან შეეძლო ან დაეკარგა შეუძლია მინაშენლობა მასის თვალში. შპის და ძლიერა ხელში შეტრიალდა მისიველი სიმდიდრე—ამ შემთხვევადან, რომელიც უნდა წასულიყო ხსინაში, მაგრამ სხვა და სხვა თანხების (მაშულის შპისის) პატრიარქალურ მართებლობის გამო ან სხვადასხვა მიზეზის. ამისთვის რატიანის სმსეცრო ზირთა და გავლიანთა სმსეცროების მოსახლეობა სმსეცროება აქვს. აქვს სმსეცროება ზარდამურსა, „ზარდამურის“ ორგანიზაციისთვის. ის ერთხანს, რომელიც შეუძლია ადგილად ნების არ მიეცემა უფრადება მბრძანებელთა ბანკის მიქარასათვის, დროს განხილვობაში ტრანსფორმაცია დაეშვა. სხანს სხარეთი დაიღვდა და შეიძლება ცოლ-ხსად გახდეს „ძველი წიგნიების“ მამრეთა მსხვერპლად.

უნდა ვიტყვო რა მნიშვნელობა აქვს „ძველი წიგნიების“ ადგილს სხარეთისთვის. აქ არ ანსებობს არავითარი სხვადასხვაგვარადი წეს-წიგნიება. სრული ანარქიაა გაშეუბედა; არავითარი დაცვა კანონების არ მოაზრებენ. ასეთი უფრადობის უფრადობა უფრადობა კვეთს გამოყვანის ცდილობდა მეჯლისის. სხარეთის რეფორმაციას თავის მხარეზე მიზნით ქმნდა შეეტანა სხარეთის წიგნიებაში მართებლობითი წესების ძირითადი ელემენტები. თუ მანამდე-დღემ მოახერხა მეჯლისის ადგილი დედაწივის ზირადან, ეს იქნება მხოლოდ იმეტი ანარქიის გამარჯვება. მაგრამ ქვეყანამ რა კი შეაგრო თავის მდგომარეობას მთელი უბედურება, მას არ შეუძლია შეურადგეს ეს დანდელი შპის ბაბუს ნარ-ველიანის რევიმის დაბრუნებას. მთავრბის ზარდამურს გამარჯვებას კი შეუძლია ამ წიგნიების დაყვრის სხარეთი ამ გზას, რომლის სხვებია—„La revolution permanente“ (განუწყვეტელი რევოლუცია). (რუს. ვეღ.)

წერილი რედაქციის მიმართ.

უმრავლესად მხოლოდ, ამ ჩემს წერილს ადგილი დაუთმოთ თქვენს პატივცემულ გაზეთში და მით საშვალბა მომიკეთ უღრმესი მადლობა გამოუხედალ მებაღე არჩილ სტეფანეს ძე დარეჯანაშვილს, რომელმაც ოც და ათი, სხვა და სხვა გამოცემა, ქართული წიგნები შესწირა ახალ-სოფლის სამრეწველო საეკლესიო სკოლას. მომეტებული ნაწილი ამ წიგნების სამეურნეო შინაარსის არის. რამდენიმე ეგზემპლარი გამოვიგზავნა მოწაფეთათვის დასარჩევ ბლათ, რამაც ძალიან გაახარა მოწაფეები.

მასწავლებელი ლონგიროს ზაუბაშვილი.

ყოველკვირეული საბოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო გაზეთი

რეპენიკვალი

გაზეთის ფასი:

თბილისსა და თბილის გარეთ	7 შ. — კ.
ნახევარ წლით —	3 შ. — კ.
სამი თვით —	1 შ. 60 კ.
საზღვარ გარეთ ერთი წლით	7 შ. — კ.
ნახევარ წლით —	4 შ. — კ.
სამი თვით —	2 შ. — კ.

ცალკე ნომერი ყოველგან ორი შაური
ხელისმოწერა შეიძლება: თბილისში, წიგნის მაღაზია „სორაპანი“ მადათთვის კენჭი. ფოსტით ფული და წიგნი უნდა გამოგზავნოს ამ ადრესით:

თიფლის книжный магазинъ „Соранпъ“ (Мадат. островъ) Рахиль Каландадзе
სულმოწერული წიგნები არ დაბეჭდება. დაუბეჭდა მცირე წიგნებს და კორესპონდენტებს რედაქციას ეიღის ან ინახავს, ინახება ერთი თვით მხოლოდ მოთხრბები და დღეი წიგნიება.

მოლაპარაკება რედაქციასთან შეიძლება ყოველ დღე კვირა-უქმების გარდა დილის 11-დან ნაშუადღევის 2 საათამდე.

გამოცემელი მასწავლებელი ა. ჯგუფი

მზალდეს მოსწავლე ქალ-ვაჟთა საშელო და დაბოლ სასწავლებლისათვის, აგრეთვე ქართული სათავადაზნაურო გამანზისათვის.

შეიძლება უცხო ენებას ფრანგულის, გერმანულის, და ლათინურის კურსი გაკვეთილების ადგილად. პირის-პირ მოლაპარაკება შეიძლება დილის 11-დან ნაშუადღევის 2 საათამდე.

ადრესი: მადათვის კენჭი, წიგნის მაღაზია „სორაპანი“.

მოითხოვეთ ყველგან საუკეთესო ქარხნის წყალი

მ. ლალიძის & აშხ. გამომცემელი მუხამინი აშხ.

ქარხანასთან დეკორატიული მცენარეებით ლამაზთა მორთული აივანია, სადაც შეიძლება ყინულივით ცივი წყლის სმა.

ქაჩხანა იმეოფება გოლოვინის პრასექტზე, მანათვეის სახლში. ტელეფონი 411.

რედაქტორ-გამომცემელი **ანთ. გიორგობიანი.**